

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Допускається до захисту:
т.в.о. завідувача кафедри міжнародних
економічних відносин, кандидат
економічних наук, доцент
Марія ШКУРАТ
« _____ » _____ 2024 р.

**Механізми підвищення ефективності діяльності вітчизняних та
іноземних суб'єктів міжнародного бізнесу**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

Комплексна кваліфікаційна (магістерська) робота

Частина 1. Діяльність ТНК в умовах формування цифрової економіки

Виконавець: Валентин МОЛОТКОВ
Науковий керівник: Вега КУЛЯВЕЦЬ

**Частина 2. Вплив іноземних інвестицій на розвиток підприємств АПК
України**

Виконавець: Артем СВІРГУН
Наукові керівники: Марія ВАРЛАМОВА
Тетяна ОРЕХОВА

**Частина 3. Зовнішньоекономічна діяльність українських підприємств:
проблеми та перспективи розвитку**

Виконавець: Олександр КУЛЯВЕЦЬ
Науковий керівник: Марина САВЧЕНКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

СВІРГУН АРТЕМ РУСЛАНОВИЧ

Допускається до захисту:
т.в.о. _____ завідувача _____ кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат економічних наук, доцент
_____ Марія ШКУРАТ
« ____ » _____ 2024 р.

Вплив іноземних інвестицій на розвиток підприємств АПК України

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

Комплексна кваліфікаційна (магістерська) робота

Наукові керівники:
Тетяна ОРЕХОВА, професор кафедри
міжнародних економічних відносин,
доктор економічних наук, професор

підпис

Марія ВАРЛАМОВА, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат економічних наук, доцент

підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Свіргун А. Р. Вплив іноземних інвестицій на розвиток підприємств АПК України. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітня програма «Міжнародні економічні відносини». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2024.

У роботі розглянуто вплив іноземних інвестицій на економічне зростання, зокрема в аграрному секторі України. Досліджено світову динаміку процесу інвестування в АПК, оцінено інвестиційну привабливість аграрного сектору України та розглянуто механізми підвищення ефективності залучення в нього іноземних інвестицій. У роботі ідентифіковані фактори впливу на інвестиційну привабливість сектору, проаналізовано вплив іноземних інвестицій на його розвиток та подано рекомендації щодо підвищення ефективності залучення іноземних інвестицій у розвиток аграрного сектору України.

Основними науковими результатами кваліфікаційної роботи є аналіз сучасного стану динаміки інвестування в агропромисловий комплекс України, визначення інвестиційної привабливості галузі, а також розрахунок прогнозу обсягу експорту АПК до 2026 року. Крім того, робота акцентує увагу на дослідженні зарубіжного досвіду інвестування в агропромисловий сектор, визначення позитивних практик та можливостей імплементації цього досвіду в сучасних реаліях України.

Ключові слова: іноземні інвестиції, залучення фінансових ресурсів, інвестиційний клімат, інвестиційний потенціал, агропромисловий комплекс.

79 с., 16 табл., 12 рис., дод. 4, бібліограф.: 66 найм.

Svirhun A. R. The influence of foreign investments on the development of agricultural enterprises of Ukraine. Specialty 292 International Economic Relations. Educational program «International Economic Relations». Vasyl' Stus Donetsk National University. Vinnytsia, 2024.

The paper examines the influence of foreign investment on the economic growth of Ukraine, with a specific focus on the agricultural sector. A comprehensive analysis of the global investment dynamics within the agro-industrial complex is undertaken, concurrently evaluating the investment appeal of the Ukrainian agricultural sector. Mechanisms aimed at augmenting the efficacy of foreign investment attraction are deliberated upon. The identification of determinants impacting the sector's investment allure, coupled with an examination of the consequential effects of foreign investment on its developmental trajectory, forms a pivotal component of this research. Ultimately, the paper furnishes recommendations geared towards enhancing the efficiency of foreign investment mobilization for the advancement of the agricultural sector in Ukraine.

The main scientific results of the qualification work encompass an examination of the present status of investment dynamics within Ukraine's agro-industrial complex. The research endeavors to ascertain the investment allure inherent in the industry and involves the computation of a prognostication for agricultural exports up to the year 2026. Furthermore, the inquiry directs its attention to an in-depth exploration of foreign investment practices in the agricultural sector, delineating affirmative methodologies and discerning opportunities for the assimilation of such experiences within the contemporary context of Ukraine.

Key words: foreign investments, attraction of financial resources, investment climate, investment potential, agro-industrial complex.

79 p., 16 tabl., 12 fig., 4 applications, bibliography: 66 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ.....	9
1.1 Концептуальні засади інвестиційної діяльності.....	9
1.2 Генезис концептуальних засад дослідження впливу іноземних інвестицій на економічне зростання.....	20
1.3 Сутність та детермінанти формування глобального інвестиційного середовища.....	28
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВПЛИВУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ АПК.....	35
2.1 Аналіз світової динаміки процесу інвестування в АПК.....	35
2.2 Оцінка інвестиційної привабливості АПК України.....	41
2.3 Аналіз впливу іноземних інвестицій на розвиток АПК України.....	52
РОЗДІЛ 3 МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТОК АПК УКРАЇНИ.....	64
3.1 Шляхи підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору України.....	64
3.2 Напрями імплементацій міжнародного досвіду залучення інвестицій в АПК в Україні.....	69
3.3 Моделювання збалансованої системи інвестиційних процесів в аграрному виробництві та підтримки ефективності бізнесу.....	74
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Інвестиції є вагомим ресурсом розвитку соціально-економічної системи країни та сприяють підвищенню конкурентоспроможності економіки країни у світовому господарстві. Щодо особливостей розвитку інвестиційної політики підприємств агропромислового комплексу, то в сучасних умовах господарювання спостерігається сповільнення інвестиційного процесу під впливом динамічних змін як внутрішнього, так і зовнішнього середовища функціонування. З 24 лютого 2022 року процеси щодо залучення як вітчизняних, так і іноземних інвестицій агропромислових підприємств, особливо східних територій, були взагалі зупинені. Незважаючи на те, що іноземні інвестиції є дуже важливою частиною в економіці кожної країни, слід відзначити про недостатність вивчення їх ролі у розвитку вітчизняних підприємств агропромислового комплексу.

Теоретико-методологічні та практичні підходи щодо ефективності залучення іноземних інвестицій у діяльність підприємств, в тому числі підприємств АПК розкриті у наукових працях українських вчених, зокрема: Батура О. [2], Венгуренко Т. [3], Гук О. [7], Дука А. [11], Задоя А. [13], Крамаренко К. [21], Лугова М. [25], Охріменко О. [32], Панчишин С. [33], Стефанович Є.[52], Череп А. [59] та інші.

В продовження, варто зазначити, що в контексті аналізу адаптації та трансформації інвестиційної діяльності до умов воєнного стану залишаються окремі питання, які потребують подальшого дослідження. А тим змінам, що вже відбулись у системі залучення іноземних інвестицій в АПК України потрібне наукове обґрунтування, що ще раз підтверджує доцільність проведеного дослідження.

Метою дослідження є дослідження впливу іноземних інвестицій на розвиток АПК України, а також розробка науково-практичних рекомендацій

щодо підвищення ефективності залучення іноземних інвестицій у розвиток агропромислового комплексу України в сучасних умовах господарювання.

Реалізація поставленої мети здійснювалась шляхом вирішення наступних завдань:

- дослідження концептуальних засади інвестиційної діяльності;
- систематизація генезису концептуальних засад дослідження впливу іноземних інвестицій на економічне зростання;
- обґрунтування сутності та детермінантів формування глобального інвестиційного середовища;
- аналіз світової динаміки процесу інвестування в АПК;
- оцінка інвестиційної привабливості АПК України;
- аналіз впливу іноземних інвестицій на розвиток АПК України;
- виокремлення шляхів підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору України;
- визначення напрямків імплементацій міжнародного досвіду залучення інвестицій в АПК в Україні;
- моделювання збалансованої системи інвестиційних процесів в аграрному виробництві та підтримки ефективності бізнесу.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є процес залучення іноземних інвестицій у розвиток підприємств агропромислового комплексу України на умовах забезпечення позитивного впливу на сталий розвиток країни.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади дослідження процесу залучення іноземних інвестицій у розвиток агропромислового комплексу країни, а також організаційно-економічні важелі міжнародної та державної політики забезпечення сталого розвитку агропромислового комплексу

У ході дослідження було використано ряд **загальнонаукових методів**, які дозволили досягти поставленої мети. Зокрема: діалектичний метод (дослідження сутності іноземних інвестицій), метод аналізу та синтезу (аналіз поточного стану залучення іноземних інвестицій в агросферу України), метод

порівняння та аналогії (вивчення досвіду зарубіжних країн щодо залучення інвестицій в АПК), системний метод (дослідження концептуальних засад інвестиційної діяльності), метод узагальнення (на основі дослідження виокремлення проблемних аспектів в частині залучення інвестиції в АПК та наведення пріоритетних напрямків щодо удосконалення системи залучення іноземних інвестицій).

Наукова новизна отриманих результатів роботи полягає у наступному:

– здійснено аналіз сучасного стану динаміки процесу інвестування в АПК України. На основі чого проведено кореляційно-регресійний аналіз задля визначення інвестиційної привабливості агропромислової сфери. Загалом, було розраховано взаємодію 7 наведених показників. Як результат здійснено прогнозування обсягу експорту АПК за 2022-2026 рр.

– акцентовано увагу на дослідженні зарубіжного досвіду інвестування в АПК. Визначено позитивні практики інвестиційної діяльності в зарубіжних країнах та можливості імплементації даного досвіду до національних реалій.

– розроблено модель збалансованої системи інвестиційних процесів в аграрному виробництві та підтримки ефективності бізнесу. Дана методика моделювання забезпечує кількісне визначення єдиного інтегрального коефіцієнта, який використовується для аналізу обсягів інвестицій та визначення перспективних напрямів залучення коштів для розвитку підприємств агропромислового комплексу за підтримки бізнесу. Відповідно, модель розрахована на збалансованість системи інвестиційних процесів в аграрному виробництві та підтримку ефективності бізнесу.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання результатів дослідження у подальшій науково-дослідній роботі задля перспектив розвитку механізму залучення іноземних інвестицій у АПК України; реалізації наведених автором рекомендацій на рівні підприємства, району, області, що сприятиме підвищенню ефективності інвестиційної діяльності агропромислових підприємств.

Результати дослідження були апробовані у наукових статтях: «The influence of foreign investments on economic growth», а також «Analysis of the influence of foreign investments in the development of agriculture enterprises».

Для написання кваліфікаційної роботи використано таку інформаційну базу: законодавчі та нормативно-правові акти з питань залучення національних та іноземних інвестицій, статистичні та аналітичні матеріали Державної служби статистики України, Інтернет ресурси, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених, що стосуються обраної теми та власні напрацювання автора.

Структура кваліфікаційної роботи складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 92 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

1.1 Концептуальні засади інвестиційної діяльності

Зважаючи на сучасне економічне становище, порушення макроекономічної рівноваги, наявні ризики у підприємницькій сфері та високий рівень конкуренції, ефективна та результативна інвестиційна діяльність є одним із найважливіших чинників стабільного нарощування прибутковості.

Інвестиційна діяльність – «джерело та основна передумова сталого розвитку країни і її регіонів... [10, с. 45]». Тому однією з умов успішного розвитку економіки держави та її регіонів у сучасних умовах є дієва політика у сфері залучення інвестицій. Аналіз наукових праць показав наявність досліджень, присвячених окремим аспектам теорії та практики аналізу інвестиційної діяльності підприємства, проте єдності у визначенні категорійного апарату наразі немає. На основі еволюційного методу дослідження нами виокремлено такі етапи розвитку категорії «інвестиційна діяльність» з урахуванням підходів різних наукових економічних шкіл:

- 1) зародження;
- 2) розвиток економічної думки;
- 3) економічні школи XIX – XX ст.;
- 4) економічні школи кін. XX – поч. XXI ст.

Представники наукових шкіл кожного із даних етапів досліджували інвестиційну діяльність з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку суспільства. Від етапу зародження економічної думки, економічні категорії «інвестиції» та «інвестиційна діяльність» стали одними із ключових, сутність яких вченими-економістами остаточно не з'ясована (Додаток Б). Це пов'язано з тим, що наукові та системні за своїм змістом теорії інвестиційної діяльності

підприємства були сформовані ще в середині XVI-XVII ст. на етапі розвитку економічної думки (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Наукові школи, які займалися дослідженням інвестиційної діяльності підприємств на етапі розвитку економічної думки

Етап	Назва наукової школи (напряму)	Представники наукової школи (напряму)	Основні ідеї щодо інвестиційної діяльності
I – зародження	Античність	Аристотель, Ксенофонт	Вперше згадано про інвестиції з позицій розуміння грошей як засобу нагромадження
II – розвиток економічної думки	Меркантилізм	Томас Ман, Давід Юм, Жан Кольбер, Людвіг фон Зекендорф, Йоган Бехер	Меркантилісти визначали товарно-грошові відносини як умову провадження інвестиційної діяльності.
	Фізіократи	Француз Кене, Ж. Тюрго	Передбачали, що метою інвестиційної діяльності є придбання засобів виробництва у землеробстві.
	Класична школа	Адам Сміт, Дж. С. Мілль	Умовою успішної інвестиційної діяльності є вкладення коштів у виробництво, що слугувало створенням багатства в суспільстві.
III – економічні школи XIX – XX ст.	Марксизм	К. Маркс	К. Маркс розкрив зміст стадій інвестиційного процесу.
	Маржиналізм	К. Менгер, Ф. фон Візер, Є. БемБаверк	Маржиналісти визначили чинники впливу на попит та пропозицію інвестиційних ресурсів.
	Неокласична школа	А. Маршалл, Е. Денісон, Р. Солоу	А. Маршалл розглядав інвестиційну діяльність як джерело примноження торговельно-промислового капіталу.
	Кейнсіанська школа	Дж. Кейнс, Й. Шумпетер	Визначали інвестиційну діяльність як передумову формування базису економічного зростання.
	Неокейнсіанство	Е. Домар, Ф. Модільяні, Е. Хансена, Р. Харод	Неокейнсіанці першими почали досліджувати взаємозалежність та зв'язок інвестицій та науково-технічного прогресу, використовуючи у своєму аналізі математичний апарат
	Монетаристи	М. Фрідман	Відзначав, що інвестиційна активність суб'єктів господарювання залежить від кількості грошей в обігу.
	Інституціоналізм	Т. Веблен, Дж. Коммонс, Д. Б'юкенен, Дж. Гобсон	Пов'язують інвестиційну діяльність із зовнішніми чинниками середовища функціонування підприємства.
IV – економічні школи кін. XX – поч. XXI ст.	Сучасні інвестиційні теорії	М. Познер, Г. Марковіц, Дж. Даннінг, Н. Татаренко, А. Поручник, А. Дука, А. Пересада, І. Бланк, В. Федоренко	Визначають інвестиційну діяльність як вагомий чинник збільшення обсягів міжнародної торгівлі та інвестицій, лібералізації руху капіталу, диверсифікації світових фінансових ринків, ринків технологій, зростання ролі транснаціональних корпорацій, посилення світової конкуренції

Джерело: складено автором на основі [12]

Розглянемо більш детально сучасні теоретичні концепції інвестиційної діяльності, що спричинені активними глобалізаційними та інтеграційними змінами в світовій економіці (рис. 1.1).

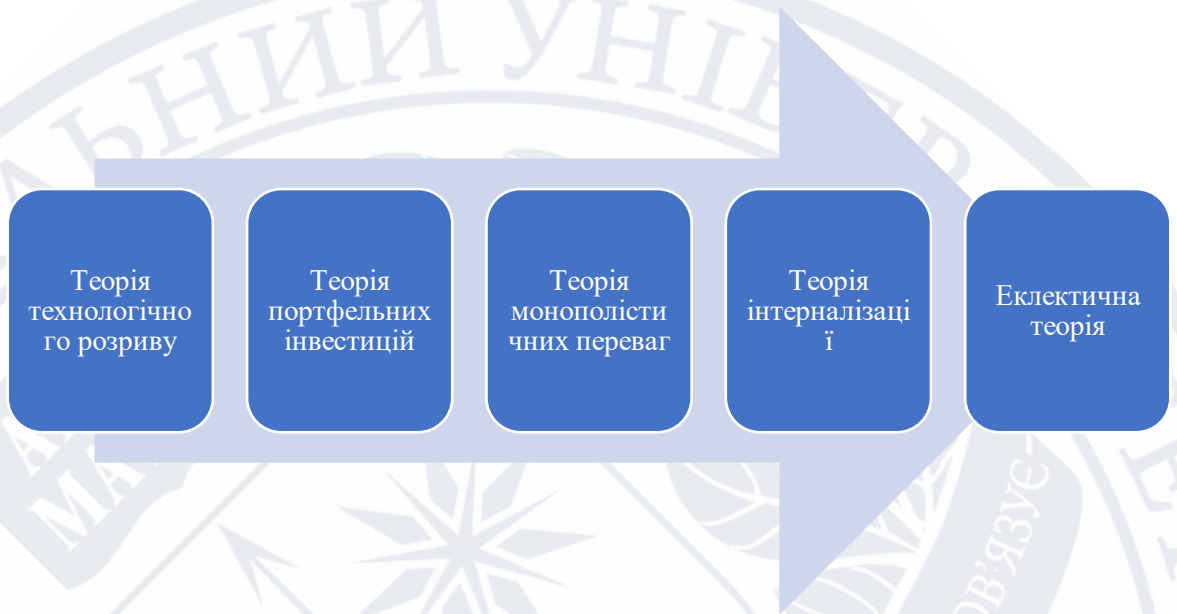

Рисунок 1.1 – Сучасні інвестиційні теорії

Джерело: складено автором на основі [25]

Основним положенням теорії технологічного розриву М. Познера [25] виступає теза про те, що технологічні переваги країни зумовлюють її переваги на ринку зовнішньої торгівлі, в обсягах інвестицій зокрема. Держава-новатор володіє тимчасовими перевагами в обсягах залучення інвестиційних ресурсів у перспективні галузі та виробництва. Недоліком цієї теорії є те, що вона не враховує свідомого обмеження доступу до нових технологій із боку їхнього власника.

Теорія портфельних інвестицій Г. М. Марковіца ґрунтується на математичній моделі формування оптимального портфелю інвестицій. Суть цієї моделі полягає в пошуку такого портфеля інвестицій, який би забезпечував найнижчий рівень ризику для заданого виду дохідності або максимізував очікуваний дохід при вказаному рівні ризику [15, с. 78]. Зауважимо, що модель портфельних інвестицій пропонує різний набір портфельів, при цьому не визначаючи жодного як найефективнішого, за якого

співвідношення доходу й ризику було б оптимальним.

Основна ідея теорії інтерналізації – подолання недосконалості ринку за допомогою формування власного внутрішнього ринку товарів і послуг. Для створення внутрішньофірмових ринків здійснюються прямі інвестиції, які виступають альтернативою експорту чи ліцензуванню [43, с. 98]. Прибічники цієї концепції стверджують, що ТНК збільшують свій прибуток, обмежуючи конкуренцію.

Теоретики монополістичних переваг стверджують, що асиметричний розвиток ринку, його недоліки дають можливість ТНК досягнути монопольного становища на іноземному ринку. С. Хаймер та його послідовники обґрунтовували головну тезу про те, що транснаціональна компанія виступає суб'єктом ринкової влади. Відбувається зростання фірми через злиття й поглинання, збільшення концентрації виробництва. Варто зауважити, що досягнення її максимально можливого рівня в масштабах країни мотивує інвестування за кордоном. Експансія транснаціональних корпорацій призводить до інтенсифікації конкуренції в глобальній економіці.

Дж. Даннінг запропонував, так звану, еkleктичну парадигму для аналізу прямих іноземних інвестицій, яка об'єднує положення теорії інтернаціоналізації та теорії монополістичних переваг. Еkleктична модель пояснює основні фактори цього процесу. Це конкурентні переваги компанії (масштаби виробництва, застосування передових технологій, маркетингова стратегія, диференціація продукції); переваги розміщення (специфічне розташування природних ресурсів й робочої сили); переваги інтерналізації [23]. Отже, увібравши найкращі елементи та методики попередніх теорій інвестиційного розвитку, еkleктична парадигма Дж. Даннінга свідчить, що за наявності вищезазначених переваг ТНК у ході своєї міжнародної діяльності буде активно здійснювати інвестиційну діяльність.

На основі проведеного аналізу еволюційного розвитку теорій інвестиційної діяльності та основних положень наукових шкіл встановлено, що категорія «інвестиційна діяльність» має довгу історію існування та виникла

у зв'язку з необхідністю описати нові форми економічних відносин, які з'являлися в суспільстві.

Наступним етапом даного дослідження є узагальнення сучасних підходів щодо розуміння категорії «інвестиційна діяльність» як вченими-економістами, так і з позицій нормативно-правового забезпечення (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Підходи щодо визначення категорії «інвестиційна діяльність»

Автор	Тлумачення
1	2
Закон України «Про інвестиційну діяльність»	«Інвестиційна діяльність – це сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб та держави щодо реалізації інвестицій...».
Згідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» надано	«Інвестиційна діяльність - придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів...».
Гриньова В.М., Коюда В.О., Лепейко Т. І., Коюда О.П.	«Інвестиційна діяльність – це сукупність практичних дій фізичних, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій...» «Інвестиційна діяльність – це складова економічного управління діяльності підприємства, що потребує визначення організаційно-економічних методів і форм управління всіма стадіями інвестиційних процесів на рівні підприємства – регіону – галузі – національного господарства в цілому...»
Дука А.	«Інвестиційна діяльність – цілеспрямовано здійснюваний процес пошуку необхідних інвестиційних ресурсів, вибору ефективних об'єктів (інструментів) інвестування, формування збалансованої за обраними параметрами інвестиційної програми або портфеля та забезпечення ефективності їх реалізації...»
Майорова Т.	«Інвестиційна діяльність – це процес, який потребує проектної підтримки, здійснення проектного аналізу...»
Мойсеєнко І.П.	«Інвестиційна діяльність підприємства – це об'єктивний процес, що має свою логіку і розвивається відповідно до властивих йому закономірностей, відіграє важливу роль у господарській діяльності підприємства, оскільки за своєю економічною природою інвестиції являють собою відмову від сьогочасного споживання заради одержання прибутків у майбутньому...»
Панчишин С.	«Інвестиційна діяльність – це сукупність рішень та відповідних дій, скерованих на перетворення заощаджень у інвестиції...»
Стефанович Є.	«Інвестиційна діяльність – це комплекс заходів держави, фізичних та юридичних осіб, спрямований на ефективне розміщення ресурсів з метою отримання очікуваного ефекту...»
Федоренко В.	«Інвестиційна діяльність – це комплекс дій фізичних та юридичних осіб, які вкладають власні кошти з метою отримання прибутку...»
Череп А., Рурка І.	«Інвестиційна діяльність – це важлива складова міжнародного руху капіталу, здатна забезпечити міграцію капіталу з однієї країни в іншу, а також прискорювати цю міграцію в одних сферах світового господарства, та уповільнювати в інших...»

Джерело: складено автором на основі [39, 38 6, 11, 27, 28, 33, 52, 56, 59]

Як бачимо, в основі більшої кількості авторів трактування інвестиційної діяльності ґрунтується на визначені, наведеному в Законі України «Про інвестиційну діяльність». Ми повністю дотримуємось даного підходу та визначаємо інвестиційну діяльність як сукупність заходів з прийняття обґрунтованих інвестиційних рішень щодо вкладення капіталу в усіх його формах в різні сфери підприємницької та інших видів діяльності з метою його примноження та досягнення поточних і стратегічних цілей підприємства.

У науковому дискурсі поняття «інвестиційна діяльність» можна охарактеризувати з декількох сторін:

- у широкому розумінні – це діяльність, пов'язана зі вкладенням (інвестуванням) грошових ресурсів у різного роду об'єкти для отримання результату (доходу) на перспективу;

- у вузькому розумінні – це процес перетворення інвестиційних ресурсів (тобто наявних коштів) у вкладення на подальшу перспективу.

В свою чергу, на основі проведеного дослідження нами виокремлено такі основних підходи до розуміння іноземних інвестицій, як:

- економічна категорія;
- капітал;
- цінності;
- процес;
- діяльність.

З отриманих результатів таблиці 1.2 зроблено висновок, що в науковій літературі існує ототожнення інвестиційної діяльності та інвестиційного процесу. На нашу думку поняття «інвестиційний процес» слід розглядати в контексті інвестиційної діяльності як процес реалізації інвестиційної діяльності. Автором О.М. Підхомним визначено інвестиційний процес як послідовні зміни стану капіталу в результаті здійснення інвестицій, а інвестиційну діяльність як діяльність з вироблення та реалізації інвестиційних рішень, спрямовану на відновлення, збереження і приріст вартості капіталу

[36, с.16]. В своїй праці автором визначено такі основні відмінності між інвестиційним процесом та інвестиційною діяльністю:

1) Не вся інвестиційна діяльність пов'язана зі зміною капіталу (отримання прибутку), до прикладу встановлення занадто низької ціни придбання активу або занадто високої ціни продажу, коли контрагент не бажає укласти контракт; збір та обробка інформації без використання її для інвестиційного процесу).

2) Інвестиційна діяльність може відбуватися в одному періоді, а результуючий інвестиційний процес (отримання прибутку) може відбуватися в іншому періоді (наприклад, якщо змінюється курс цінних паперів, якими володіє інвестор, стан капіталу інвестора може змінитися, але інвестиційна діяльність вже відбулася в минулому; якщо купуються цінні папери, класифіковані як інвестиційна діяльність, нарахування дивідендів, що впливають на розмір капіталу в компанії, може відбутися в майбутньому, коли інвестор може не займатися інвестиційною діяльністю).

3) Процес інвестування являє собою постійні зміни стану капіталу в часовому ряді, а механізм інвестування характеризується дещо нелінійним і стохастичним характером позитивних змін капіталу (постійний обсяг позитивної зміни капіталу може бути досягнутий при різних витратах, а тому найкращий варіант реалізації інвестиції (необхідно знайти найкращий варіант);

4) Інвестування представлене як збільшення вартості капіталу лише одного інвестора, а в інвестиційному процесі беруть участь щонайменше два учасники інвестиційного ринку [45, с. 241].

Автор А.А. Пересада визначає інвестиційну діяльність як процес, що містить такі основні етапи реалізації: мотивація інвестиційної діяльності; прогнозування та програмування інвестицій; обґрунтування доцільності інвестицій; страхування інвестицій; державне регулювання інвестиційного процесу; планування інвестицій; фінансування інвестиційного процесу; проектування та ціноутворення; забезпечення інвестицій матеріально-

технічними ресурсами; освоєння інвестицій; підготовка до виробництва продукції; попередня передача та прийом до експлуатації; кінцева передача об'єкта до експлуатації [35, 42].

Автор Романчук З.З. в своїй праці систематизувала предмет, об'єкт та суб'єкт реалізації інвестиційної діяльності підприємств в сучасних умовах господарювання (рис. 1.2).

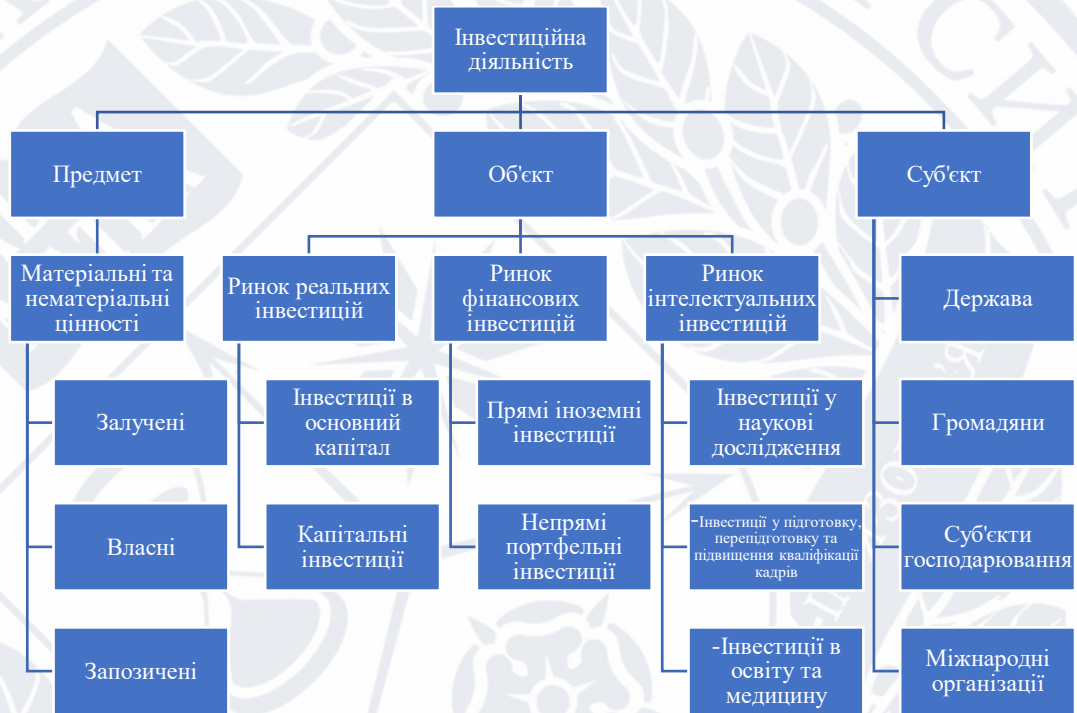

Рисунок 1.2 – Складові (структура) інвестиційної діяльності

Джерело: складено автором на основі [66]

Розглянемо особливості інвестиційної діяльності підприємства:

1. Інвестиційна діяльність є основною формою забезпечення зростання підприємницької діяльності шляхом збільшення доходів від операційної діяльності (збільшення виробничо-збутової діяльності) та/або скорочення питомих операційних витрат (своєчасна заміна матеріальних і морально застарілих матеріальних і нематеріальних активів).

2. Форми та методи інвестиційної діяльності менш залежать від характеристик підприємницького сектору, ніж від операційної діяльності. Це ринок та галузь із операційними циклами, що визначаються тісним зв'язком

між інвестиційною діяльністю та фінансовими ринками, операційною діяльністю та товарним сектором. функція.

3. Обсяг корпоративної інвестиційної діяльності характеризується незбалансованістю в окремі періоди, що пов'язано з накопиченням фінансових ресурсів, використанням сприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури та поступовим формуванням внутрішніх умов для інвестування.

4. Формування інвестиційного доходу та інших форм ефекту має значну затримку, оскільки залежно від форми інвестиційного процесу між витрачанням інвестиційних ресурсів і отриманням ефекту повинен пройти певний час.

5. Підприємства формують самостійні види грошових надходжень у процесі інвестиційної діяльності, а їх напрямки суттєво відрізняються протягом певного періоду часу.

6. Інвестиційна діяльність має особливий вид ризику, званий інвестиційним ризиком, рівень якого перевищує рівень операційного ризику, через високу можливість втрати капіталу в процесі інвестування.

7. Інвестиційна діяльність характеризується значними ризиками, які зумовлені невизначеними чинниками зовнішнього середовища [45, с. 246].

Головна мета інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору – зростання їхнього прибутку на основі створення сприятливого інвестиційного клімату та забезпечення тенденції сталого розвитку, з огляду на це інвестиційна політика має враховувати таке: розроблення системи заходів для створення сприятливого інвестиційного клімату; механізм залучення інвестиційних ресурсів, які в подальшому будуть спрямовані на реалізацію стратегії розвитку держави, регіону; формувати механізм управління інвестиційними потоками [49, с. 60].

Розрізняють формальні та реальні цілі інвестиційної політики. Формальні цілі є похідними від реальних цілей інвестора та слугують критерієм обґрунтування при виборі об'єкта інвестування. Реальні цілі є більш конкретними у формулюванні із зазначенням кількісних показників. До

прикладу, формальною ціллю є отримання прибутку, реальною ціллю – отримання цільового прибутку в конкретному проміжку часу.

Автором Руденко В.В. визначено основні принципи інвестиційної діяльності [45]:

1. Принцип незалежності. Інвестиційна діяльність підприємства здійснюється самостійно на розсуд інвесторів, без втручання державних або місцевих органів влади чи інших юридичних осіб за умови, що не порушується чинне законодавство. Отже, відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» забороняється інвестування в об'єкти, створення та використання яких не відповідає санітарним, радіаційним, екологічним, будівельним та іншим нормативним вимогам, встановленим законом України, а також порушує охоронювані законом права громадян.

2. Принцип добровільності. Інвестиційна діяльність юридичних осіб здійснюється виключно на добровільних засадах, ґрунтується на вільному волевиявленні та приватній ініціативі суб'єкта і не піддається будь-якому примусу з боку державних органів чи інших суб'єктів господарювання.

3. Принцип рівноправності. Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» всі суб'єкти інвестиційної діяльності незалежно від форм власності та господарювання мають рівні права щодо здійснення інвестиційної діяльності, якщо інше не передбачено законодавством України.

4. Принцип рівності. Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» усі суб'єкти інвестиційної діяльності незалежно від форми власності та форми підприємництва мають рівні права на здійснення інвестиційної діяльності, якщо інше не передбачено законодавством України.

5. Принцип прозорості. При здійсненні інвестиційної діяльності її суб'єкти повинні встановлювати прозорі відносини з державними установами, діловими партнерами та зацікавленими особами (за винятком питань приватного характеру та приватної інформації, відповідно до чинного законодавства). Основна фінансова та статистична звітність інвесторів та учасників інвестиційної діяльності має бути доступною для зацікавлених осіб.

6. Принцип відповідальності. Господарська діяльність, при якій суб'єкти інвестиційної діяльності несуть майнові та інші зобов'язання внаслідок невиконання зобов'язань, передбачених Законом України «Про інвестиційну діяльність» та договорами, укладеними перед органами державної влади, місцевого самоврядування та іншими суб'єктами під час здійснення інвестиційної діяльності.

7. Принцип ефективності. Результатом інвестиційної діяльності повинний бути позитивний фінансовий результат (прибуток). Принцип ефективності ґрунтується на тому, що у ході провадження підприємницької діяльності доходи повинні перевищувати витрати.

8. Принцип захищеності. Цей принцип ґрунтується на основах захисту прав та інтересів інвесторів з боку державних органів відповідно до чинного законодавства.

9. Принцип поступового обмеження свободи дій. При здійсненні інвестиційної діяльності спостерігається максимальна свобода вибору на етапі розробки інвестиційних рішень, що змінюється все більшою несвободою в ході їх реалізації. Наприклад, підприємство на власний розсуд приймає рішення про придбання обладнання (шляхом купівлі за власні чи позичені кошти, оренди, власного виробництва тощо), проте, після вчинення цих дій, повернутися назад дуже складно.

10. Принцип адапційних витрат. Відповідно до цього принципу інвестиційна діяльність повинна бути готова до постійних адаптаційних змін, відповідно до умов зовнішнього та внутрішнього середовища.

11. Принцип мультиплікатора (множника), що пояснюється через наступний механізм: зростання попиту на певні товари викликає зростання попиту на технологічно супутню продукцію [45].

Отже, інвестиційна діяльність є необхідною умовою кругообігу капіталу. Від ефективного інвестування залежить прибутковість та фінансовий стан загалом. Дієва та результативна інвестиційна діяльність визначає подальші перспективні вектори розвитку. Діяльність із залучення інвестицій

не лише акумулює ресурси, а й вирішує подальше завдання з їхнього розміщення.

1.2 Генезис концептуальних засад дослідження впливу іноземних інвестицій на економічне зростання

Більшість авторів досліджують інвестиційну діяльність на макроекономічному та мікроекономічному рівнях:

- макроекономічний рівень передбачає розуміння інвестиційної діяльності як сукупність практичних дій фізичних, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій;
- мікроекономічний – розглядає інвестиційну діяльність як сукупність дій суб'єктів господарювання, спрямованих на підготовку, вкладення та використання інвестицій.

Теорії макроекономічного підходу дозволяють обґрунтувати доцільність залучення прямих іноземних інвестицій в економіку країни. Одна з таких теорій, яка відображає наукову думку щодо характеру та ролі прямих іноземних інвестицій приймаючих країн у розвитку їх національних економік, є теорія «наздоганяючого циклу», яка була розроблена японським ученим Озавою Т. на засадах підходу Акамацу К., який на основі розвитку деяких галузей промисловості Японії запропонував парадигму «гусей, які летять». Озава Т. доповнив до неї інвестиційний аспект та на прикладі інвестиційного співробітництва країн Південно-Східної Азії та Японії довів, що за сприянням іноземних інвестицій можна створити нові конкурентні галузі, також надати можливість розвивати виробництво імпортозаміщення та перейти до експортоорієнтованого розвитку [19].

Пізніше, розвиваючи цю модель Акамацу К., Коджима К. та Озава Т. довели, що прямі іноземні інвестиції можуть здійснюватися за принципом «доповнення порівняльних переваг», а саме, що їх у приймаючій країні слід направляти до відносно «слабких» видів економічної діяльності.

Також важливою з погляду вивчення умов залучення прямих іноземних інвестицій є модель Даннінга-Нарули, яка отримала назву «шлях інвестиційного розвитку» [11], відповідно до неї імпорту і експорту прямих іноземних інвестицій прямо залежні від рівня розвитку економіки країни. Країни, які мають трудомісткі і низькотехнологічні виробництва, з великою часткою добувної промисловості, зазвичай є імпортерами прямих іноземних інвестицій, тому, що в цих країнах сприяють залученню технологій та розвитку капіталомістких виробництв. Такі країни за допомогою прямих іноземних інвестицій, технологічних та інтелектуальних ресурсів, стимулювання інвестиційної політики та підвищеної експортної квоти розпочинають інвестиційну діяльність за кордоном [2].

Сучасна світова економічна література налічує багато праць, які присвячені проблемі впливу прямих іноземних інвестицій на достатню кількість макроекономічних факторів країни-реципієнта, однак вони є різними, так як в основу беруться різні фактори: вибір методів аналізу, відмінність макроекономічних показників країн, недостатність статистичних даних тощо. Визначення сутності «іноземні інвестиції» різними науковцями представлено у Додатку А.

В Україні багато науковців присвячували свої роботи дослідженню питання впливу прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток, особливу увагу, на нашу думку, заслуговує робота Г. Харламової, яка запропонувала економетричну модель, де «прямі іноземні інвестиції > економічне зростання» залежать від наступних факторів: коефіцієнтів, які потрібно оцінити; відсоток індексу зміни ВВП до попереднього року; відсоток індексу зміни експорту товарів і послуг до попереднього року; відсоток індексу зміни ПІІ, чисті притоки до попереднього року; відсоток індексу зміни обсягів у основний капітал до попереднього року; відсоток індексу споживчих цін; «людський капітал», як відсоток на початок року частки осіб у загальній кількості населення, які навчаються у вищих навчальних закладах або професійно-технічних навчальних закладах; «відкритість економіки», як

відсоток співвідношення експорту товарів та послуг до ВВП; у часовому проміжку 1995-2014 рр. [57].

Велика кількість наукових досліджень щодо зростання економіки з урахуванням прямих іноземних інвестицій свідчить, що до цього часу триває пошук оптимальної економетричної моделі. В той же час, загальні характеристики сучасних досліджень, які присвячені ефектам прямих іноземних інвестицій на макроекономічному рівні, можна звести до наступного: дослідження проводять по окремих країнах, групах країн або регіонах, враховуючи притаманні лише їм особливості; роботи авторів переважно мають емпіричний характер, які застосовують статистичні дані за певний проміжок часу; мотиваційна складова інвесторів полягає в отриманні глобальних конкурентних переваг ним не тільки за рахунок науково-технічних розробок, а також шляхом покращення економічного і політичного середовища приймаючої країни у перспективі. В той же час, моделі, на основі яких сьогодні базується велика кількість досліджень, також мають певні недоліки: при побудові економетричної залежності, більшість дослідників не спираються на якусь конкретну теорію, яку можна було б статистично перевірити.

До кінця 1990-х рр. проблематику іноземних інвестицій розглядали вчені переважно з позиції мотивації інвесторів і ефектів, які ті можуть завдати економіці країни-реципієнта. За таких підходів досить рідко до уваги брався інституційний чинник. В умовах конкурентної боротьби, на потоки прямих іноземних інвестицій впливає велика кількість факторів, серед яких:

– специфічні для країни-реципієнта: географічне положення; наявність природних ресурсів і їх доступність; розмір ринку і потенціал, який визначається як відношення обсягу ВВП до ВВП на душу населення; розвинена інфраструктура; купівельна спроможність населення; кваліфікована робоча сила;

– макроекономічні: ступінь відкритості економіки і її стабільність, рівень інфляції, продуктивність праці, боргова позиція країни;

- політичні: рівень розвитку інституцій; політична стабільність;
- фактори економічної політики: наявність спеціальних зон; податки; торговельні обмеження [54, с. 112].

Широке застосування у науковців, які досліджували роль інституційних факторів надходження прямих іноземних інвестицій, набула система показників якості інститутів, що була розроблена експертами Світового банку, яка складається із 6 індикаторів державного управління:

- право голосу та підзвітність - розвиток демократичних інститутів: свобода вибору влади та здатність громадян брати участь у виборах; свобода поглядів, тощо;
- політична стабільність і відсутність тероризму/насильства: досить низька ймовірність «дестабілізації» уряду;
- ефективність уряду: компетентність державних службовців, висока якість надання державних послуг, розробка і реалізація політики, самостійність державних службовців від «політичних рішень»);
- якість регулювання: здатність уряду щодо формування та впровадження ефективних політик і положень, що сприятимуть розвитку приватного бізнесу;
- верховенство права: високий рівень довіри і дотримання норм суспільства, а саме, дотримання прав власності, якість виконання договорів, діяльність поліції і судів тощо;
- контроль корупції [25].

Прямі іноземні інвестиції здійснюють вагомий вплив на розвиток внутрішніх ринків країни, систему господарювання та середовище реалізації підприємницької діяльності. Вітчизняна економічна література виокремлює основні функції іноземних інвестицій, що представлені на рисунку 1.3.

Детально зупинимося на кожній з них. Регулююча функція проявляється в здатності інвестицій регулювати процеси відтворення капіталу і підтримання темпів економічного зростання.

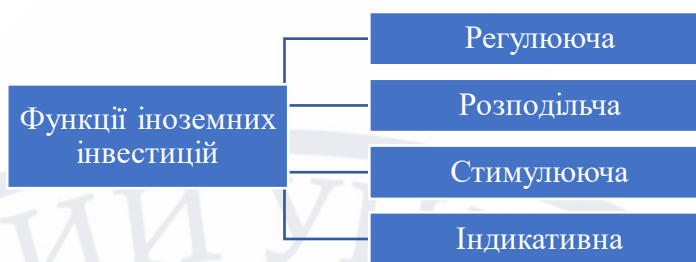

Рисунок 1.3 – Основні функції іноземних інвестицій

Джерело: складено автором

Розподільча функція реалізується через розподіл створеного суспільного продукту в грошовій формі між окремими власниками, рівнями і сферами матеріального виробництва, видами діяльності тощо. Стимулююча функція орієнтована на оновлення засобів виробництва, розвитку науки і техніки. Реалізація індикативної функції ґрунтується на взаємозв'язку інвестицій з виробничими силами, відображені їх стану і розвитку.

Як і будь-яке складне комплексне економічне явище, іноземні інвестиції мають як позитивний, так і негативний вплив на розвиток національної економіки.

Зазвичай, науковці визначають наступні переваги іноземних інвестицій:

- збільшення реальних капіталовкладень, прискорення економічного розвитку і покращення стану платіжного балансу країни;
- залучення та використання національних заощаджень для реалізації ефективних проєктів;
- залучення національного капіталу та зміцнення фінансового ринку через використання своїх ресурсів у виробничих цілях;
- підвищення рівня зайнятості, кваліфікації робочої сили;
- розширення асортименту продукції, що випускається;
- розширення експорту та надходження іноземної валюти;
- підвищення рівня життя та купівельної спроможності населення;
- розвиток інфраструктури та послуг;
- посилення конкуренції в національній економіці та зменшення рівня монополізації;

– підвищення довіри до країни, що залучатиме нових іноземних інвесторів.

Серед негативних наслідків залучення іноземних інвестицій виокремлюють наступні:

- репатріація капіталу;
- погіршення поточного рахунку платіжного балансу;
- загрозливе посилення залежності національної економіки, послаблення її економічної безпеки;
- ігнорування іноземними інвесторами місцевих умов та особливостей;
- можлива деформація структури національної економіки;
- зростання соціальної напруги, зокрема через підвищення заробітної плати на іноземних підприємства;
- погіршення стану навколишнього середовища внаслідок перенесення «брудних» виробництва в країні та нецільове використання місцевих ресурсів [26, с. 245].

В таблиці 1.3 наведено позитивні та негативні впливи на розвиток економіки країни.

Таблиця 1.3 – Дослідження впливу іноземних інвестицій на економіку країни

Автор	Характеристика результату впливу
1	2
Позитивний вплив	
К. Стоунмен	Іноземні інвестиції покращують рівень продуктивності праці
В.Баласурбаман'ям	Забезпечують економічне зростання, проте ефект обмежується експортноорієнтованими країнами.
І. Боренштейн	Зростання якості людського капіталу в країні.
К. Олофсодоттер, Л. де Мело	Сприяє розвитку техніки і технологій.
Бондаренко М.І.	Позитивно впливає на конкурентоспроможність національної економіки та зменшення рівня її монополізації
Негативний вплив	
Р. Джімбрін	Сприяє надмірному припливу потоків капіталу.
О. Онанан	В короткостроковій перспективі позитивно впливає на формуванні рівня заробітної плати, проте в довгостроковій перспективі – обернений ефект.

Продовження таблиці 1.3

1	2
П. Ніколовова	Впливають на формування ринкових диспропорцій щодо поставок товарів проміжного споживання на користь імпортерів, а не національного виробника.
В.І. Сідоров, О.А. Довгаль	Негативний вплив на навколишнє природне середовище.
Якубовський С.О., Родіонова Т. А.	Негативно впливає на формування платіжного балансу.
С. О. Геращенко	Обмеженість (інколи недоступність) та суперечливість інформації про об'єкти інвестицій і процес їх оформлення, відсутність системного підходу до залучення іноземних інвестицій на рівні областей, міст та районів, нерегульованість інтересів інвесторів та національної економіки тощо.

Джерело: складено автором на основі [13]

Таким чином, детальний аналіз існуючих теоретичних досліджень поняття «іноземні інвестиції» показав, що єдності щодо його визначення немає. Нами визначено іноземні інвестиції з позицій системи економічних відносин, що виникають між суб'єктами процесу іноземного інвестування в процесі вкладення інвестиційних ресурсів в об'єкти іноземного інвестування, з метою отримання прибутку, досягнення економічних, соціальних, інноваційних та екологічних ефектів.

Іноземні інвестиції є основним каналом передачі фінансових потоків та інноваційних технологій з країн з перехідною економікою до країн, що розвиваються. До прикладу, за умов протекціоністської торгової політики іноземні інвестиції можуть бути єдиною можливістю проникнення на внутрішній ринок певної країни. Проте, бувають випадки, коли уряд країни навпаки стимулює залучення іноземних інвестицій з метою поповнення валютних резервів та задля розвитку конкретних галузей економічної діяльності. Така політика сприяє розвитку певної сфери діяльності та економічному розвитку в країні загалом [17, с. 12].

Варто звернути увагу на те, що ефективність та дієвість залучення іноземних інвестицій буде залежати від рівня кваліфікації зайнятих осіб (робочої сили). Адже між механізмом залучення іноземних інвестицій та рівнем кваліфікації працівників існує тісний зв'язок, бо передача технологій

вимагає відповідного рівня підготовки місцевих кадрів, що могли б ефективно працювати з передовими технологіями (Додаток Г).

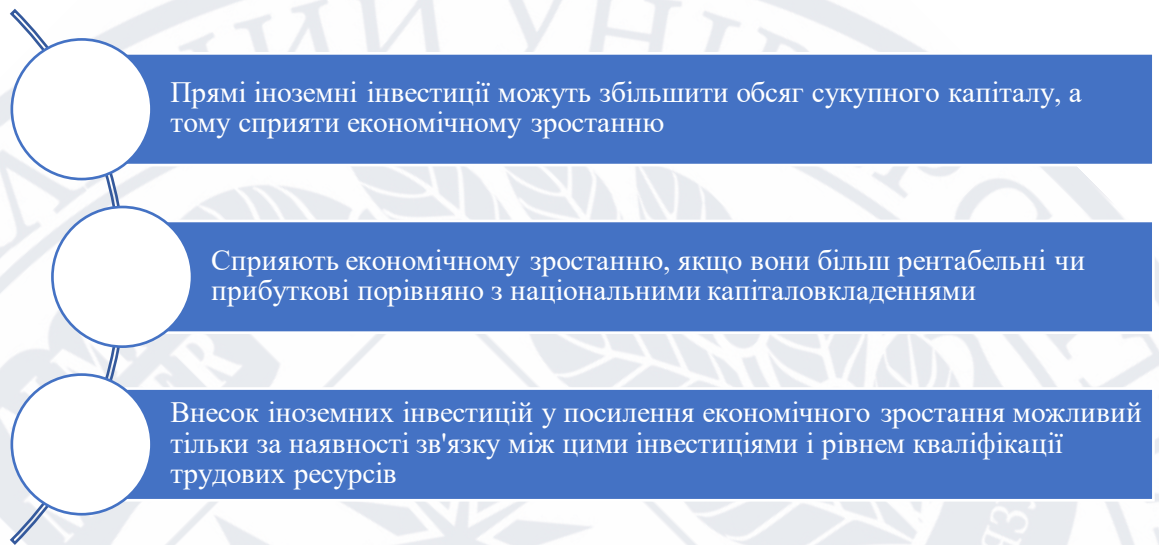

Рисунок 1.4 – Економічний вплив іноземних інвестицій на економічне зростання

Джерело: складено автором на основі [17]

Залучення іноземних інвестицій в економічну діяльність іншої країни може мати і негативні ефекти, до прикладу:

- витіснення національних капіталів і компаній;
- відтік капіталу з країни на основі трансфертного ціноутворення.

Іноземні інвестиції можуть викликати залежність економіки країни від іноземного капіталу, а отже, нестабільність світової економічної кон'юнктури напряму може призвести до погіршення економічної діяльності всередині країни. В тому випадку, якщо виробництво в повній мірі буде залежати від іноземного капіталу чи іноземних комплектуючих, то така діяльність може бути повністю припинена, що є небезпечним економічним ризиком.

В такому випадку, економічна політика держави щодо залучення іноземних інвестицій повинна враховувати усі ризики та здійснювати належний рівень регулювання цих процесів аби не піддавати ризикам національну економіку. У разі неефективного регулювання державою

вказаних процесів позитивний ефект від іноземних інвестицій може стати незначним, а іноді – і нівелюватися.

1.3 Сутність та детермінанти формування глобального інвестиційного середовища

Інвестиційне середовище є невід’ємним елементом фінансово-економічної системи будь-якої країни. Від рівня сформованості та дієвості реалізації інвестиційного середовища залежить стан економіки, рівень соціально-економічного розвитку, валютна та фіскальна політика, фінансово-кредитна система, розвиток продуктивних сил та інвестиційна здатність населення. Відповідно, питання формування інвестиційного є актуальним та своєчасним.

Під глобальним інвестиційним середовищем варто розуміти всі ті фактори, на які зважає інвестор, коли оцінює, наскільки сприятливі чи несприятливі у тій чи іншій країні умови для вкладення капіталу на міжнародному рівні. Основні фактори, на основі яких формується глобальне інвестиційне середовище представлені у таблиці 1.4.

Отже, як бачимо на формування інвестиційного середовища безпосередній вплив мають такі фактори як: організаційно-правовий, політичний, економічний, характеристика потенціалу країни, фінансовий фактор, соціально-культурний, міжнародні відносини, розвиток ринкової економіки, загальні умови господарювання.

Розглянемо детальніше чинники, що визначають механізми формування глобального інвестиційного середовища, а саме:

- поточний економічний стан в країні: макроекономічна рівновага, показники фінансово-економічної системи, стабільність національної валюти, тощо;
- соціально-політичний стан в країні: результативність державної політики, рівень соціальної напруженості, недовіра до діючої влади, наявність ризиків в суспільстві;

- нормативно-правова база: розвиненість правового поля, регламентація інвестиційної діяльності у відповідних нормативних актах, спроможність вимог інвесторів та наявність відповідної інфраструктури, рівень корупції та тінізації економіки;
- стан розвитку внутрішнього ринку: рівень конкуренції, доступ та забезпечення усіма необхідними виробними ресурсами;
- інвестиційний потенціал країни: потреба у інвестиціях, здатність працювати із залученими ресурсами;
- фіскальна політика: ставки оподаткування, податкове навантаження та податковий тягар, наявність податкових пільг та стимулів;
- ринок праці: наявність кваліфікованих працівників, рівень безробіття, вікова структура кадрів, вмотивованість працівників;
- природно-географічні умови: географічне місцезнаходження, наявність природних ресурсів;
- державна політика: послідовна та результативна державна політика спрямована на середньострокову та довгострокову перспективу;
- фінансова політика: здатність акумулювати фінансові ресурси та здійснювати раціональний їх розподіл;
- стан інфраструктури: рівень розвитку транспортної, енергетичної, телекомунікаційної мережі, готельної, житлової мережі.
- зовнішньоекономічна діяльність: рівень налагоджених міжнародних зав'язків, динаміка імпортно-експортних операцій та капіталопотоків [13, с.103].

Таблиця 1.4 – Фактори впливу на формування глобального інвестиційного середовища

Фактор <i>1</i>	Характеристика <i>2</i>
Організаційно-правовий фактор	– рівень інвестиційного менеджменту на рівні правоохоронних органів – ефективна правова база
Політичний фактор	– стабільна політична ситуація – рівень довіри населення до уряду

Продовження таблиці 1.4

1	2
Економічний фактор	– стан розвитку економіки країни – динаміка росту ВВП – обсяги внутрішнього та зовнішнього боргу – ступінь тіньової економіки
Характеристика потенціалу країни	– присутність земельних, трудових, науково-технічних, енергетичних ресурсів тощо
Фінансовий фактор	– бюджетна рентабельність – розмір процентної ставки за кредитом – сума вкладів на особу
Соціально-культурний фактор	– рівень забезпеченості людей – житлові умови – охорона здоров'я та рівень медичного обслуговування – рівень злочинності – стан соціального захисту населення – дотримання усіх прав людини
Міжнародні відносини	– міжнародний імідж країни – співпраця з інтернаціональними організаціями – дотримання звичаїв і конвенційних норм і правил
Розвиток ринкової економіки	– рівень конкуренції між компаніями – рівень інфляції у країні – стан ринку збуту
Загальні умови господарювання	– екологічна безпека – ступінь амортизації основних засобів – розвиток галузей матеріального виробництва

Джерело: складено автором на основі [3]

Під час формування глобального інвестиційного середовища невід'ємним елементом є оцінка інвестиційної привабливості.

Розглянемо методи оцінювання інвестиційної привабливості на глобальному рівні та надало їм характеристику:

– Універсальна методологія. Даний метод оцінювання є найбільш поширеним та включає в себе економічні індикатори та торговельні показники. У ході оцінювання даним методом акцентується увага на нормативно-правовому середовищі інвестування та політичному ситуацію, що дає можливість всебічно оцінити поточний стан в країні та перспективи інвестування.

– Спеціалізована методологія. За допомогою неї оцінюють темпи та перспективи реформ. Проведення таких оцінок є досить важливим, адже це визначає наскільки рішуче реформи будуть втілювати у життя, а отже, буде визначати можливість потенційного інвестування. Дана методологія включає

в себе систему опитування реципієнтів, систематизацію та аналіз статистичних даних про стан чинників [37, с. 84].

Спеціалізована методологія включає в себе аналіз та систематизацію відповідної інформації:

- моніторинг макроекономічних показників;
- ризик несплати товарів;
- дивідендний ризик;
- ризик конфіскації, націоналізації, та експропріації майна.
- індекс заборгованості;
- оцінка національної кредитоспроможності;
- політика у сфері міжнародних облігацій та банківських активів

[29, с.170].

Глобальне інвестиційне середовище знаходиться у постійній конкурентній боротьбі. Задля того, щоб на міжнародному рівні визначити інвестиційно привабливі об'єкти, а також інвестиційну привабливість країн, регіонів та підприємств, три провідні світові агенції Moody's, Standard & Poor's (S&P) та Fitch проводять відповідне рейтингування [5, с. 141].

В першу чергу, оцінюванню підлягає фінансово-економічний стан країни, показники розвитку, соціальна та політична ситуації. Так, в обов'язковому порядку оцінюється платоспроможність країни, величина зовнішнього та внутрішнього боргу, стабільність курсу національної валюти, величина експорту, рівень інфляції, стан бюджету, величина золотовалютних резервів та інші. Приймаються до уваги стабільність зростання економіки (ВВП), а також політична та соціальна стабільність.

Чинниками, що негативно впливають на формування інвестиційного середовища можуть бути обмеження щодо залучення інвестицій регламентовані у національному законодавстві приймаючої країни.

Підводячи підсумок, констатуємо, що на формування інвестиційного середовища на макрорівні впливають такі чинники: наявний економічний стан, фінансово-кредитна, валюта та митна та фіскальна політики, рівень

інфляції та тінізації економіки, рівень кваліфікації працівників та продуктивність їх праці.

Мікроекономічний рівень теж має безпосередній вплив на формування інвестиційного середовища. Складовими чого є рівень соціального розвитку в країні, а саме рівень безробіття та стан забезпечення потреб населення. На мікрорівні на привабливість інвестицій впливають відносини фірм інвесторів та реальних державних органів, споживачів, постачальників, банківських установ, профспілок і трудових колективів компаній країни, яка приймає.

Фактори макро- та мікрорівня є взаємопов'язаними та доповнюють один одного, та в результаті аналіз цих двох середовищ визначає стан привабливості інвестиційного середовища.

Таблиця 1.5 – Чинники, що впливають на формування інвестиційного середовища на мікро- та макроекономічному рівнях

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
1	2
Відкритість економіки	Фінансовий стан підприємства
Політична стабільність	Організаційна структура управління компанією
Природні ресурси	
Розвиненість інфраструктури	Інвестиційні ризики (ризик втраченої можливості, ризик зниження прибутковості, ризик прямих фінансових втрат)
Кваліфікація зайнятих осіб	
Валютний курс	
Рівень інфляції	Рівень кваліфікації працівників

Джерело: складено автором на основі [21]

Отже, беручи до уваги макро- та мікроекономічні чинники інвестори аналізують привабливість інвестиційного середовища, потребу у інвестуванні та можливість отримання позитивного результату.

Міжнародна практика вибору країни-реципієнта включає не лише аналіз загального макроекономічного середовища (макро- та мікрорівень), а й специфіку інвестиційного проекту, доцільність його реалізації. До прикладу, у разі інвестування у міжнародні проекти, що стосуються масштабних будівельних робіт, які реалізуються за підтримки Всесвітнього банку,

фактори, що впливають на прийняття рішень, розподіляються за категоріями країн: що розвиваються, середнього рівня розвитку, розвинені [20, с. 58].

Отже, провівши дослідження основоположних постулатів формування глобального інвестиційного середовища, можна зробити висновки, що умовою перспективного розвитку економіки є постійна диверсифікація капіталів між країнами. На формування глобального інвестиційного середовища здійснюють безпосередній вплив макро- та мікроекономічні чинники. Тому перед прийняттям рішення щодо інвестування здійснюється об'єктивна оцінка інвестиційного середовища країни-реципієнта, що включає: поточний економічний стан в країні, нормативно-правове забезпечення, соціальну та політичну ситуацію в країні, зовнішньоекономічні відносини країни, активність та позиція внутрішнього ринку, наявний економічний потенціал, фінансову політику, ринок праці, природно-географічні умови, державну стратегію, та відповідну інфраструктуру.

Висновки до розділу 1

На основі проведеного теоретичного та практичного дослідження особливостей залучення іноземних інвестицій в діяльності підприємств агропромислового комплексу можна зробити наступні висновки:

1. Економічну природу інвестицій можна розглядати одночасно з різних позицій, що дає можливість класифікувати інвестиції за різними ознаками (чи критеріями) і таким чином об'єднувати їх в однорідні групи за класифікаційними ознаками. Інвестиції є одним із основних аспектів діяльності підприємницької структури, оскільки зачіпають глибину основ господарювання та визначають бізнес-процеси розвитку всієї економіки. Причиною необхідності інвестування є необхідність оновлення матеріально-технологічної бази, збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції, розширення видів діяльності з метою досягнення ефективного розвитку підприємства. Враховуючи незворотній процес глобалізації та

транснаціоналізації сучасної економічної системи, класифікуючи прямі іноземні інвестиції, можна зрозуміти їх суть та використати відповідні знання для формування системи, яка приваблює підприємства, що є необхідною передумовою та умовою прийняття управлінських рішень.

2. Встановлено, що в науковій літературі сформована велика кількість теорій прямих іноземних інвестицій, які характеризують цей процес з різних позицій, використовуючи при цьому різні інструментарії досліджень. В роботі проведено аналіз неокласичного, інституційного та економетричного підходів. Особливу вагу приділено еволюційному підходу. Наголошено на важливості вивчення теорій з позицій обґрунтування доцільності їх залучення в національну економіку, впливу на економічне зростання країни-реципієнта та врахування чинників інвестиційної привабливості.

3. Охарактеризовано особливості іноземного інвестування в розвиток АПК країни через вивчення концепції інвестування розвитку агропромислових підприємств. Зокрема, нами обґрунтована потреба у вивченні її як системи взаємозв'язків макrorівня, тобто державного регулювання та інфраструктурного забезпечення створення належних умов для закріплення на законодавчому рівні принципів та правил здійснення інвестування шляхом забезпечення потреби в необхідних обсягах інвестиційних ресурсів задля реалізації поставлених цілей та визначення перспектив соціально-економічного розвитку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ АПК

2.1 Аналіз світової динаміки процесу інвестування в АПК

На міжнародному рівні процес інвестування є потужною рушійною силою, що здійснює безпосередній вплив на забезпечення макроекономічної рівноваги та поступового соціально-економічного розвитку країн. Від дієвості та результативності процесу інвестування залежить стан та перспективи подальшого інноваційного розвитку. Рух капіталу надає можливість більш ефективно розвивати будь-яку сферу діяльності, що призводить до зміцнення національної економіки. Тому, варто констатувати, що процес інвестування є обов'язковим елементом функціонування економіки.

Станом на тепер агропромисловий комплекс України характеризується спадом та дефіцитом ресурсів (як фінансових, так і матеріальних), що спричинено початком повномасштабного вторгнення в країну країною-агресором. Задля відновлення своїх потужностей АПК Україна потребує допомоги міжнародних донорів у вигляді залучення капіталу. Для цього доцільним є проведення аналізу світової практики залучення інвестицій в АПК та визначення перспектив імплементації зарубіжного досвіду до національних реалій.

Агропромисловий комплекс України є потужною галуззю національної економіки, що характеризується значним інвестиційним потенціалом на міжнародній арені. Розглянемо позиції країн-власників найбільших земельних резервів (табл. 2.1). Згідно статистичних даних U.S. Geological Survey, станом на 2021 рік орні землі становлять лише 12,6% усієї поверхні суші [16].

Таблиця 2.1 – Структура земельних резервів планети у розрізі країн з найбільшим фондом станом на 2021 р.

Країни	Площа орних земель (млн.га)	Частка у світі, %	Орні землі до загальної площі території країни, %
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Індія	179,8	9,6	60,45
США	167,7	8,9	18,34
Китай	165,2	8,8	17,71
Бразилія	63,9	3,4	7,57
Україна	43,4	2,3	74,82
Канада	42,9	2,2	4,70
Аргентина	38,4	2,1	14,01
Індонезія	37,4	1,9	20,68
Нігерія	35,6	1,9	39,16

Джерело: складено автором на основі [62]

Кожна з представлених країн демонструє свій потенціал на міжнародному ринку. Аналізуючи процентне співвідношення між країнами чітко прослідковується, що лідерами є Індія, США та Китай. Важливо, що Україна займає також достойну позицію, що визначає її конкурентне місце на міжнародному ринку. Варто зазначити, що кожна з наведених країн потужно розвиває свій аграрний сектор та є лідерами на ринку, а отже є інвестиційно привабливими для інвесторів.

Розглянемо частку АПК у національному ВВП в розрізі країн (рис. 2.1).

Характерною є тенденція, що у країн з розвинутою економікою частка АПК у ВВП є значно нижча. Так, для розвинених економік таких як Польща, та Німеччина даний показник становить 2,4 % та 0,8% відповідно. У таких країнах, як Албанія та Узбекистан частка АПК становить 21% та 31,7%. Україна посідає проміжне положення та становить 12%. Зазначимо, що у 2022 році даний показник в національному ВВП України змінився в сторону збільшення, адже в умовах воєнного стану, агросектор залишається найпотужнішим бюджетоутворюючим компонентом.

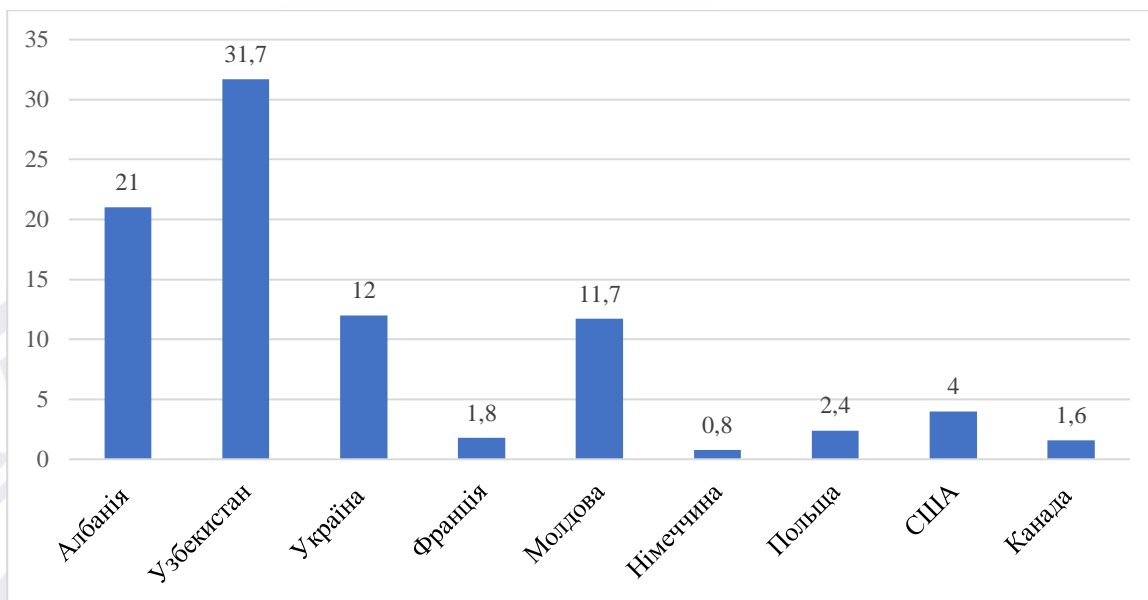

Рисунок 2.1 – Частка АПК у національному ВВП у розрізі країн,
2021 р., %

Джерело: складено автором на основі [63]

Світова практика свідчить про те, що приріст АПК та національних економік загалом знаходиться в прямій залежності від збільшення обсягу залучених інвестицій.

Розглянемо обсяги інвестування в програми агросектору в країнах ЄС (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Обсяги інвестування в розвиток АПК європейських країн,
2020-2021 рр.

Країна	Об'єм залученого капіталу, млн. євро	% від загального обсягу фінансування ЄС
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Бельгія	648	0,7
Болгарія	2367	2,4
Чехія	2306	2,3
Данія	919	0,9
Німеччина	9446	9,5
Іспанія	8297	8,4
Франція	11385	11,5
Італія	10444	10,5
Литва	1613	1,6
Латвія	1076	1,1
Угорщина	3431	3,5

Продовження таблиці 2.2

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Нідерланди	765	0,8
Словаччина	1560	1,6
Польща	8698	8,8
Румунія	8128	8,2

Джерело: складено автором на основі [64]

Розглянувши стан залучення фінансових ресурсів в АПК європейських країн, можна зробити наступні висновки: найбільше фінансування аграрного сектору здійснюється у таких країнах як Франція (11385 млн. євро), Італія (10444 млн. євро) та Німеччина (9446 млн. євро). Незначні обсяги залучення капіталу спостерігається у Бельгії (648 млн. євро) та Нідерландах (765 млн. євро).

Зазначимо, що у більшості європейських країн реалізовується практика інвестування фінансових ресурсів в АПК через спеціальні програми розвитку. Дані програми спрямовані на перспективний розвиток аграрного сектору та на вирішення екологічних, природоохоронних та соціальних проблем. До прикладу, станом на 2022 рік у Франції діє 30 програм розвитку, націлених на розвиток агробізнесу, в Італії функціонує 23 таких програми, в Іспанії – 19 програм, в Німеччині – 15 програм [48].

Досвід зарубіжних країн в частині залучення інвестицій в АПК характеризується високою часткою залучених засобів, в більшій мірі кредитів і субсидії, що є непритаманним для розвитку української агросфери. Розглянемо механізми інвестування АПК на прикладі окремих країн.

Агропромисловий комплекс Сполучених Штатів Америки є одним із найпотужніших у світі. Країна лідирує за кількістю приватних ферм (2,5 млн) і робітників у сфері сільського господарства (20 млн). Частка американських зернових культур на міжнародному ринку становить 16%, що визначає першість країн у цій сфері. Відповідно, агросфера США є перспективною та інвестиційно привабливою.

Механізми залучення інвестиційних ресурсів в АПК США в більшій мірі окреслюється специфікою розвитку національної економіки та нормативно-правової бази. На урядовому рівні задля підтримки діяльності аграріїв запроваджено низку заходів, зокрема пряме субсидування з боку держави. Відповідно, уряд через механізм особливого податкового режиму, розбудови потужного іпотечного ринку та ринку боргових зобов'язань стимулює залучення інвестицій у агросектор. Станом на тепер ведеться робота щодо підвищення рівня ліквідності даної сфери господарювання, що супроводжується в розробленні різних програм іпотечного кредитування.

Задля розвитку інвестиційної діяльності в агросфері урядом країни розроблено систему надання податкових та фінансово-кредитних пільг. Такі пільги надаються з державного бюджету та позабюджетних місцевих фондів. Також залучення додаткових фінансових ресурсів відбувається через участь у різному роді науково-дослідних програмах.

Дієвість та результативність механізму залучення капіталу (інвестиційна діяльність) зберігається через створення урядом ефективної системи заощаджень, яка мобілізує фінансові ресурси, спрямовані на розвиток усіх галузей матеріального виробництва. В даній системі заощаджень АПК країни займає вагому частку.

В США підтримка, зокрема інвестування в АПК та організація діяльності аграріїв регулюється Департаментом сільського господарства (USDA). Станом на 2022 рік в рамках роботи USAID реалізується більше 50 різних варіантів допомоги агросектору із залученням фінансових ресурсів. До прикладу, найбільшою програмою розвитку є Farm-bill, що в більшій мірі спрямовує кошти на фінансування фермерських господарств. Основна діяльність даної програми спрямована на страхування ризиків фермерів (PLC) і покриття сільськогосподарських ризиків (ARC) [48].

Розглянемо досвід країн ЄС щодо залучення інвестицій у агропромисловий комплекс. Практика європейських країн свідчить про більш жорсткі заходи у сфері інвестування агрокомплексу. До прикладу, у Франції

та Великобританії діють обмеження щодо руху капіталу в рамках національних кордонів. Дані обмеження значно звужують можливість руху іноземного капіталу в країну та знижують інвестиційну привабливість.

Також урядом Франції здійснюється регулюючий вплив на інвестиційну діяльність зарубіжних інвесторів. Зазначимо, що обмежувальні заходи щодо руху іноземного капіталу всередині країни спрямовані саме на основні сфери економіки, такі як агропромисловість, видобування та збут нафти, енергетика та транспорт.

Протилежною ситуація є в Німеччині. У цій країні, не має жодних обмежень щодо руху іноземного капіталу, якщо ця діяльність відповідає вимогам чинного законодавства. Тобто в Німеччині інвестування усіх сфер економіки може відбуватися вільно. До того ж, урядом створено фінансово-економічні умови щодо залучення іноземних інвестицій. Обов'язковим для іноземних інвесторів є лише реєстрація в місцевих банківських установах, що не є обмежувальним чинником.

Зокрема, зарубіжний досвід свідчить про сприяння урядів країн щодо залучення іноземних інвестицій. Кожна країна прагне отримати додаткові фінансові ресурси задля підтримки та розвитку економіки. Дії урядів країн щодо стимулювання інвестиційних програм наведені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Заходи стимулювання інвестиційної діяльності в розрізі окремих країн

№	Країна	Інвестиційний стимул
1	2	3
1	Сполучені Штати Америки	Скорочений термін амортизації. 100% інвестиційний податковий кредит. Знижка на податок на прибуток на інвестиції. Податкові знижки на приріст інвестицій. Чітка система захисту прав інвестора.
2	Великобританія	Створення вільних підприємницьких зон. Диверсифікація регіональної структури залучення іноземних інвестицій. Інвестиційний податковий кредит. Прискорені норми амортизації.
3	Польща	Субсидювання інвестицій у розмірі 50% від максимального обсягу державних інвестицій в регіоні.

Продовження таблиці 2.3

1	2	3
4	Угорщина	Неподаткові пільги у формі безпроцентних кредитів, субсидій, гарантій для інвестиційних експортно-орієнтованих проєктів. Надання неподаткових пільг для інвестування у депресивні території.
5	Німеччина	Зниження податкового навантаження при здійсненні інвестицій. Підтримка інновацій.
6	Канада	Податкові пільги для підприємств. Інвестиційний податковий кредит. Прискорені норми амортизації. Пільгові умови оподаткування активів.
7	Китай	Пільговий податковий режим в окремих районах країни для виробництв, орієнтованих на експорт. Податкові пільги на інвестиції в інфраструктуру, сільське господарство та захист навколишнього середовища.

Джерело: складено автором на основі [46]

Отже, аналіз світової практики залучення інвестицій в АПК свідчить про вагомому значення руху капіталу для розвитку економік країн. Дослідження показало, що уряди зарубіжних країн зацікавлені у залученні додаткових фінансових ресурсів у всі сфери національної економіки, в тому числі і у сферу агропромисловості. Найбільш поширеними стимулами інвестиційної діяльності з боку урядів країн є: захист прав інвесторів на нормативному рівні, податкові пільги, надання кредитів та субсидій, прискорена амортизація. Така політика країн зумовлює зацікавленість з боку іноземних інвесторів.

2.2 Оцінка інвестиційної привабливості АПК України

Агропромисловий комплекс України є невід'ємним та одним із найважливіших секторів економіки. Дієвість та ефективність функціонування АПК здійснює безпосередній вплив на економічний розвиток та макроекономічну стабільність країни. Аграрний сектор сприяє розвитку експортного потенціалу та підґрунтям для розвитку продовольчої безпеки. Станом на тепер частка фінансових ресурсів, мобілізованих АПК у зведеному бюджеті становить близько 20%, а у структурі експортно-імпортних відносин – понад чверть, що визначає важливість та потужність даної галузі господарювання.

АПК України посідає провідне місце у світовому аграрному секторі, експортуючи значні обсяги продукції, що відзначаються своєю якістю згідно стандартів безпечності харчових продуктів. Аграрний сектор України володіє потужним ресурсом – землею. На Україну припадає близько третини запасів чорнозему та 27% орної землі в Європі. Так, на одну особу в Україні – 0,68 га орної землі, тоді як у Європі цей показник становить у цілому 0,25 га, у т. ч. у Польщі – 0,30 га, Франції – 0,31 га [48]. Згідно офіційних даних посівні площі становлять 29,5 млн. га та близько 1,5 млн. га родючих земель в Україні не беруть участь у виробництві аграрної продукції або задіяні в тіньовому аграрному ринку. Відповідно до цього, АПК України визначається високим потенціалом на міжнародній арені та є інвестиційно привабливим [22].

Проте поточна соціально-економічна ситуація в країні, що спричинена повномасштабним вторгненням на територію нашої країни країною-агресором, негативно впливає на розвиток АПК. Значна частина земель знаходяться на непідконтрольній території, також великі території є непридатними для використання через бойові дії, замінування та екологічні проблеми. Відповідно питання щодо інвестиційної привабливості АПК у воєнний та повоєнний періоди є актуальними та своєчасними.

Український аграрний сектор економіки має цілу низку притаманних йому позитивних та негативних чинників, що визначають його інвестиційну привабливість, ключові з них наведено в таблиці.

Таблиця 2.4 – Ключові чинники впливу на інвестиційну привабливість АПК

Позитивні фактори <i>1</i>	Негативні фактори <i>2</i>
сприятливі кліматичні умови для ведення сільського господарства	системні труднощі ведення бізнесу, пов'язані з недосконалістю та мінливістю нормативно-правової бази, надмірною зарегульованістю галузі, високим рівнем корупції та тиском на бізнес з боку представників усіх гілок влади
7,8 млн. га чорноземів, що становить 8,7 % від світових площ чорноземів	нестабільність податкової та митної політики стосовно АПК
особливий режим оподаткування аграрних підприємств, зокрема нульова відсоткова ставка ПДВ	високий рівень інфляції та нестабільний курс національної валюти спричиняють уведення валютних обмежень для експортерів у межах країни

Продовження таблиці 2.4

1	2
експортноорієнтована галузь, підприємства АПК мають надходження більш стабільної ВКВ	наявність квот на експорт певних видів продукції та неспроможність держави відстоювати права вітчизняних підприємств у світі
вдале географічне розташування на перетині торговельних потоків між Азією, Близьким Сходом та Західною Європою	перманентна політична криза, військові дії в Україні, анексія території Автономної Республіки Крим
високий потенціал підвищення врожайності, за умови використання передових технологій обробки землі і вирощування культур	фінансова криза, недостатня ємність фінансового ринку, що спричиняє нестачу фінансових ресурсів для задоволення попиту на капітальні інвестиції в АПК

Джерело: складено автором

Ін

вестиційна привабливість є інвестиційним фактором, що характеризує спроможність як аграрного сектору України загалом, так і конкретних сільськогосподарських підприємств. Отже, якщо підприємство досягає позитивного фінансового результату, демонструє збільшення чистого прибутку, авансування капіталу, збільшення частки власного капіталу, має сильну ліквідність, фінансову стабільність, вчасно повертає борги та має гарний імідж, тоді воно може бути привабливим для інвесторів. Кошти можна інвестувати в розробку певних проєктів своєї діяльності. Якщо компанія за цими характеристиками не відрізняється від інших компаній, то інвестувати в неї досить ризиковано. Інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств надає нові можливості диверсифікації вітчизняним та іноземним інвесторам та підвищує гарантії для іноземних інвесторів на участь в інвестиційних проєктах [9, с. 34].

За допомогою аналізу інвестиційної привабливості можна виявити слабкі сторони в діяльності підприємства та обґрунтувати напрями щодо їх усунення для створення умов для залучення інвестиційних ресурсів. Це, у свою чергу, дозволяє інвесторам прийняти рішення інвестувати в цей конкретний бізнес. Сьогодні для більшості аграрних підприємств реальні інвестиції є єдиним способом інвестування. В останні роки основним напрямком підтримки економічного розвитку країни є залучення іноземних інвестицій.

Задля проведення ефективного дослідження стану інвестиційної привабливості АПК України здійснимо аналіз економічного розвитку галузі сільського господарства в динаміці впродовж останніх років (табл. 2.5).

Як бачимо з таблиці, починаючи з 2021 року немає офіційних даних стосовно основного капіталу сільськогосподарських підприємств, проте на основі наявної інформації слід зазначити про суттєві проблеми стосовно матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору. Використання застарілої техніки, зменшення притоку інвестицій – все це негативно впливає на розвиток даної галузі.

Таблиця 2.5 – Показники розвитку галузі АПК за 2018 – 2021 рр., млн. грн.

Види/групи продукції/діяльності	2018	2019	2020	2021
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Випуск рослинництва	629226	623951	670423	1100168
Випуск тваринництва	200935	200990	203942	237586
Випуск сільськогосподарської продукції	830161	824941	874365	1337754
Випуск сільськогосподарських послуг	12764	13097	13457	21615
Випуск продукції та послуг сільського господарства	842925	838038	887822	1359369
Несільськогосподарська другорядна діяльність (невід’ємна)	4662	4729	5030	7087
Випуск сільського господарства	847587	842767	892852	1366456
Проміжне споживання	500086	498744	511460	789635
Валова додана вартість	347501	344023	381392	576821
Споживання основного капіталу	29369	35375	42309	–
Чиста додана вартість	318132	308648	339083	–
Оплата праці найманих працівників	71483	79145	86924	–
Інші податки на виробництво	2862	2921	3783	–
Інші субсидії на виробництво	3051	2885	4977	–
Факторний дохід	318321	308612	340277	–
Чистий поточний прибуток/ змішаний дохід	246838	229467	253353	–

Джерело: складено автором на основі [31]

Внаслідок повномасштабної війни аграрний сектор зазнав ще більших втрат. За підрахунками Міністерства аграрної політики України, загальна сума втрат, завданих сільськогосподарській галузі внаслідок агресії російської

федерації та вторгнення її в Україну, за офіційними даними на кінець вересня 2022 р. становила 6,6 млрд. дол. США [34].

Непрямі втрати у сільському господарстві України через зменшення виробництва, блокаду портів і збільшення виробничих витрат оцінюються у 34,25 млрд. дол. США (зокрема у рослинництві через зниження виробництва – 11,2 млрд. дол. США; у тваринництві – 348,7 млн. дол. США; втрати через скорочення виробництва озимих культур оцінено у 3 млрд. дол. США; багаторічних культур – у 322 млн. дол. США; втрати внаслідок порушення логістики становлять 18,5 млрд. дол. США) [54].

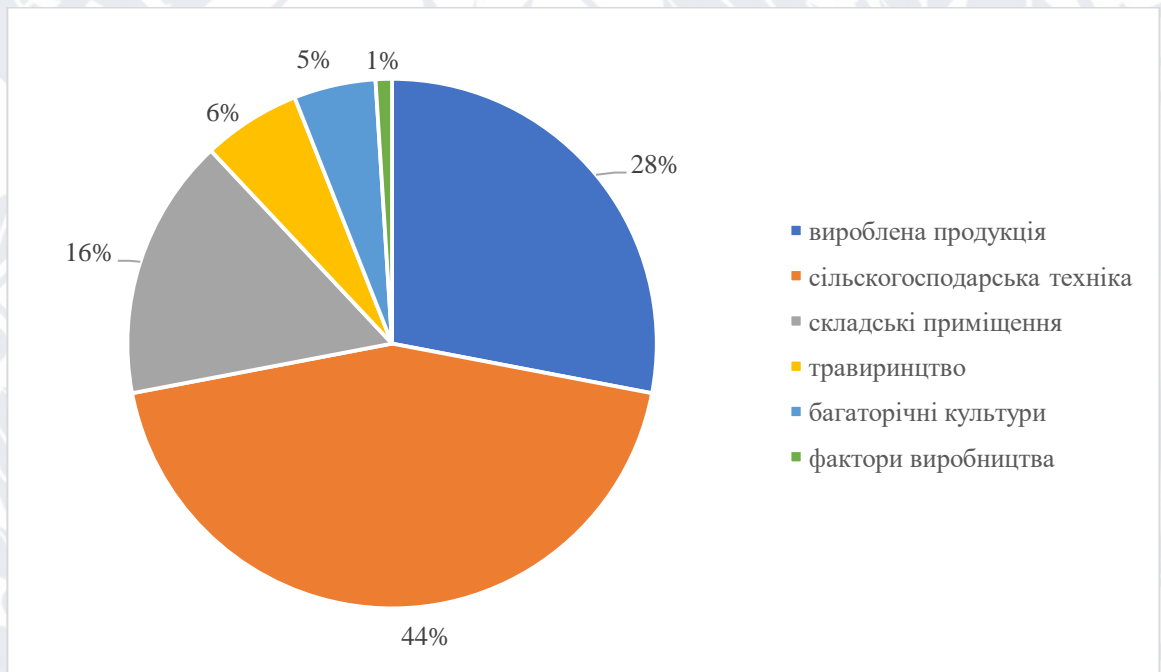

Рисунок 2.2. – Структури пошкоджень АПК України внаслідок повномасштабного вторгнення

Джерело: складено автором на основі [54]

Слід відзначити про суттєві збитки в галуззі рослинництва через скорочення посівних площ на окупованих територіях та суттєвим зниженням врожайності. Окрім того, окупантами було викрадено 500 тис. т зерна з тимчасово окупованих територій, незаконно вивезено десятки тисяч тон соняшникової олії та сотні кілограмів овочів.

Щодо галуззі тваринництва, то відповідно до офіційних даних Мінагрополітики, через військові дії втрачено 15–20% поголів'я великої рогатої худоби, свиней і птиці. Найбільше постраждали господарства Чернігівської, Харківської, Сумської, Київської, Донецької, Луганської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької областей, де на початку 2022 р. було сконцентровано за всіма категоріями господарств: поголів'я великої рогатої худоби – 25,3%, корів – 25,8%, свиней – 31,5%, овець та кіз – 28,2%, птиці – 24,9%. Виробництво продукції тваринництва у зазначених областях становило: м'яса – 20%, молока – 28,7%, яєць – 44,8% [14].

Головними ризиками для подальшого розвитку аграрного сектору є суттєва втрата виробничо-ресурсного потенціалу. Навіть після деокупації українських земель відновлення родючості та урожайності ґрунтів є тривалим процесом, мінімально через їх розмінування. В цілому загальна площа аграрного сектору скоротилася на 20% у 2022 році порівняно із 2021 роком. Як наслідок, зменшилися обсяги внесення добрив та засобів захисту рослин, що знижує врожайність сільськогосподарських культур та погіршує якісний склад земель. За попередніми оцінками, внутрішнє споживання азотних добрив за 2022 р. знизилося на 40–55 % – з 4,75 млн. т до 2–2,9 млн. т. [41].

Внаслідок бойових дій частина працівників сільгоспідприємств та фермерів була вимушена не тільки припинити економічну діяльність в аграрному секторі, а й залишити власні домівки. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), понад 150 000 фермерів / працівників продовольчої системи безпосередньо постраждали від війни та/або були змушені мігрувати. Можливості відновлення їх поточної діяльності залежить від військово-політичної ситуації в країні.

Втрата частини об'єктів інфраструктури зберігання та первинної переробки сільськогосподарської продукції, ускладнення збуту продукції на зовнішні ринки. Ворог цілеспрямовано знищував зерносховища, продовольчі склади, логістичну інфраструктуру, а також ускладнював експортні поставки української аграрної продукції, що знизило доходи агровиробників, а в умовах

труднощів зберігання через брак електроенергії це може призвести до погіршення якості й навіть до втрати частини врожаю. Унаслідок широкомасштабної збройної агресії РФ на тривалий час заблоковано українські чорноморські порти – основний канал експортних поставок вітчизняної агропромислової продукції (до вторгнення РФ понад 90 % зернових та олійних культур експортувалося саме морським шляхом).

Незважаючи на воєнний стан у 2022 р. зібрано понад 67 млн. т врожаю, що стало одним з п'яти кращих показників за 30 років. Станом на 12 січня 2023 р. зернових та зернобобових культур зібрано на площі 10,9 млн. га (94 %), намолочено 50,965 млн. т зерна, зокрема: пшениці обмолочено на 4,979 млн. га (100 %), намолочено – 20,2 млн. т; кукурудзи на зерно обмолочено на 3,6 млн. га (85 %), намолочено – 23,5 млн. т. Соняшника зібрано на площі 4,8 млн. га (99 %), намолочено 10,5 млн. т насіння; сої – на площі 1,5 млн. га (100 %), намолочено 3,7 млн. т; ріпаку – на площі 1,1 млн. га (100 %), намолочено 3,2 млн. т насіння [8].

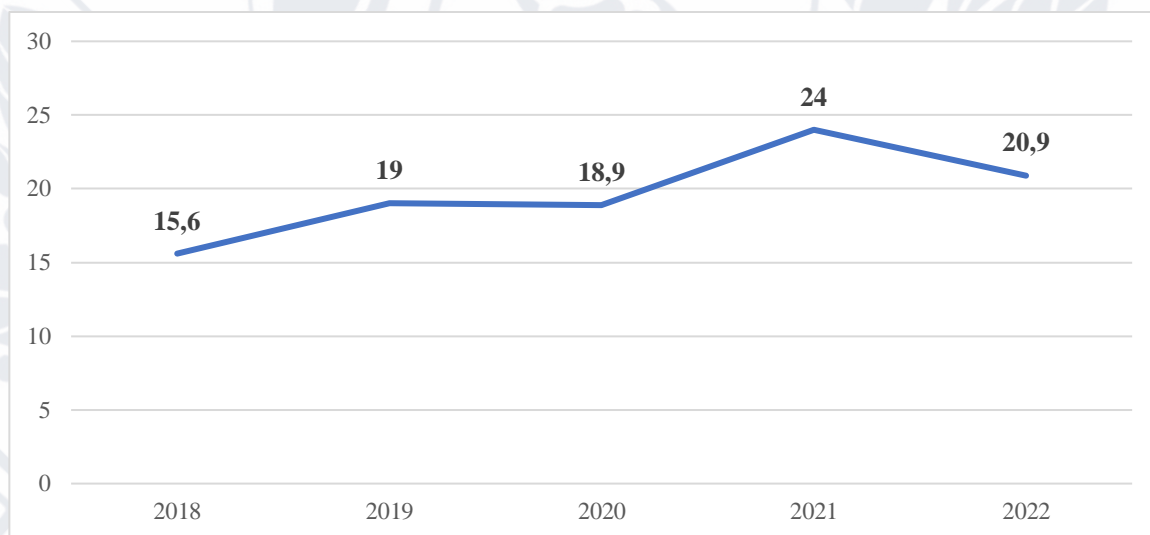

Рисунок 2.3 – Обсяг експорту агропромислового комплексу України в 2022 році, млн т

Джерело: складено автором на основі [8]

Україна залишилася одним з гарантів забезпечення продовольчої безпеки у світі. Україна, Туреччина та ООН 22 липня 2022 р. підписали

Ініціативу щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів (зернову угоду), що забезпечило відновлення експорту зерна та пов'язаних з ним харчових продуктів з трьох морських торговельних портів – «Одеса», «Чорноморськ» та «Південний».

Відтак, у 2022 році спостерігається зменшення обсягів експорту порівняно з 2021 роком. Від 01.08.2023 року (початок дії «зернового коридору») АПК України було експортовано понад 22 млн. т аграрної продукції, з них зернових та олійних – понад 18 млн. т. У порівнянні з довоєнним періодом обсяги експорту агропродукції знизились приблизно до 35–40% щомісяця. Проблематика питання експортування продукції полягає у функціонуванні морської логістики: якби порти працювали на повну потужність та не було загроз для морських шляхів, то обсяги експорту були б значно більшими.

В Україні діють компанії-монополісти, які є лідерами як на українському, так і на міжнародному ринках (рис. 2.4).

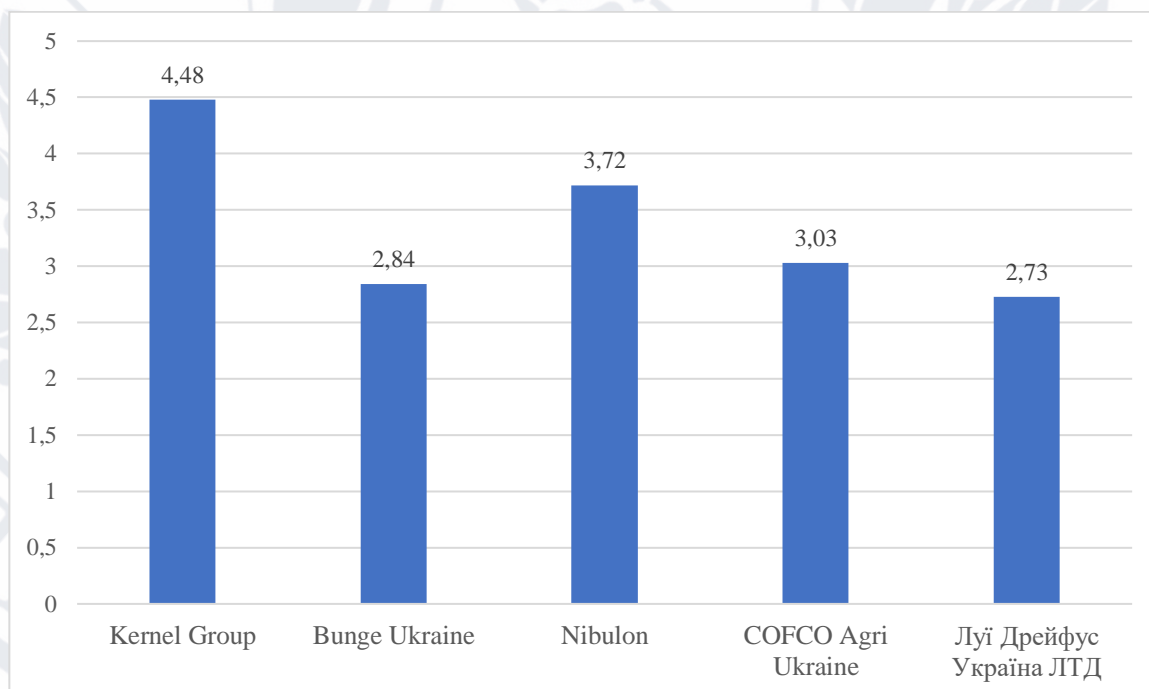

Рисунок 2.4 – Лідери експорту сільськогосподарської продукції станом на 2021 рік

Джерело: складено автором на основі [8]

Повномасштабне вторгнення здійснило негативний вплив на інвестиційний потенціал України та на її місце на міжнародному ринку. Розглянемо ситуацію на міжнародному ринку щодо української агропромисловості:

– Низька цінова політика на українське зерно. Загалом, ціни на зерно на міжнародному ринку зазнали значного зростання, починаючи з березня 2022 року (індекс продовольчих цін FAO у вересні 2022 р. становив 136.3 п., що на 6 % вище, ніж у вересні 2021 р). Проте, ціни на українське зерно є значно нижчими в порівнянні з світовими (цінами країн-постачальників агропродукції), що пояснюється ускладненнями у логістиці (особливо це торкається морських шляхів).

– Втрата ринків збуту. Логістичні проблеми та затримка експорту продукції спричинили переорієнтування ключових партнерів, з якими Україна співпрацювала на міжнародних ринках, на інших країн-постачальників. Відповідно до чого відбулось погіршення рівня інвестиційної привабливості нашої країни.

– Трансформація продовольчої системи світу (в частині постачання агропродукції). Зменшення експорту зернових може призвести до голоду населення країн, які в повній мірі залежні від української продукції. В цьому випадку, розвинені країни, задля унеможливлення летальних наслідків, повинні забезпечити продовольчу безпеку, уклавши договори з новими країнами-постачальниками.

– Зменшення експорту через відсутність налагоджених логістичних шляхів. Блокада портів, обмеження сухопутних логістичних ланцюгів та різна ширина залізничних колій в Україні та ЄС призвели до створення нових маршрутів експорту через це збільшились тарифи на транспортування у 2-3 рази в порівнянні з попереднім періодом. Відповідно, для багатьох аграріїв їх діяльність стала не рентабельною. Через ускладнення в логістиці та зниження цін на міжнародному ринку втрати вітчизняного АПК оцінюються близько 18,5 млрд. дол. [1].

Отже, наведені факти свідчать про те, що початок повномасштабного вторгнення здійснив негативний вплив на систему функціонування національного АПК та порушив позиції на міжнародному ринку. Такі тенденції знизили інвестиційний потенціал України та зменшили показники залучення іноземних інвестицій у розвиток українського агросектору.

Незважаючи на складні умови функціонування, аграрний сектор залишається флагманом національної економіки. Нині агросфера проводить трансформаційну та адаптаційну політики задля пристосування та можливості провадження своєї діяльності. Аграрії адаптуються до нових умов функціонування задля збереження рентабельності та можливості подальшого розвитку. Наведемо приклади адаптації українського агробізнесу.

Українська аграрна компанія Agricom Group придбала транспортні засоби задля експортування своєї продукції до ЄС (до початку повномасштабного вторгнення експортування відбувалося морськими шляхами).

Одна з найпотужніших компаній України та ЄС у частині виробництва соняшникової олії «Kernel» придбала актив у порту Рені на річці Дунай. Тобто розробила власний альтернативний логістичний шлях. Компанія інвестувала значні фінансові ресурси у баржі та каботажні судна, що зробить транспортування продукції більш зручним. Також компанією у 2022 році було придбано термінал «Ойл Експорт Термінал» потужністю 50 000 тонн у порту Південний. За допомогою цього впродовж 2022 року «Kernel» експортували експортувати 8,0 млн. т зерна сумою близько 2 млрд. дол. Дієвість та ефективність політики компанії щодо експортну дозволило «Kernel» очолити список ТОП-10 українських компаній-експортерів агропродукції на міжнародному ринку [8].

Ще одним прикладом є компанія «Нібулон», яка теж розробила власний логістичний шлях через річку Дунай, побудувавши термінал в порту Ізмаїл потужністю 300 тис. т зерна на місяць. Станом на тепер, триває робота щодо

збільшення терміналу, що дозволить експортувати на 2 млн. т продукції більше. Дана компанія входить в трійку найбільших українських експортерів.

Щодо подальшого розвитку та перспектив діяльності АПК України, то в 2023 році буде скорочення посівних площ та валовий збір продукції рослинництва. За прогнозними даними очікується скорочення врожаю зернових культур на 15%, що спричинено зростанням собівартості вирощування сільгоспкультур та проблемами їх збуту. Також військовий стан вплине і на структуру вирощування сільгоспкультур. Очікується скорочення вирощування зернових культур на противагу зростанню вирощуванню ріпаку, сої, соняшнику. Через зростання собівартості вирощування більшість фермерських господарств відмовляться від вирощування борщового набору та ранньої сезонної продукції.

У сфері тваринництва також очікуються зниження обсягів виробництва через суттєве скорочення поголів'я тварин, проблем з електропостачанням та відсутністю коштів для закупівлі молодняка.

Таким чином, для успішного розвитку аграрного сектору економіки України слід сприяти вчасному проведенню посівних робіт. Для цього слід забезпечити аграріїв необхідними добривами та посівним матеріалом. Також слід розробити заходи щодо відновлення поголів'я тварин та відбудові тваринницьких комплексів.

Для покращення інвестиційного потенціалу та зміцнення позицій на міжнародному ринку слід продовжити дії зернової ініціативи, збільшити термін її реалізації на рік або до припинення дії воєнного стану. Важливим також є розширення зернової ініціативи на Миколаївський портовий вузол, а також включення до угоди можливості імпорту мінеральних добрив до українських портів.

2.3 Аналіз впливу іноземних інвестицій на розвиток АПК України

В умовах макроекономічної нестабільності питання інвестицій є досить актуальним, адже залучення іноземних фінансових ресурсів дозволить сприяти розвитку галузі агровиробництва, тим самим підтримуючи економіку країни у воєнний період та забезпечуючи її відновлення у повоєнний час.

Агробізнес є флагманом національних сфер господарювання та локомотивом підтримки та розвитку економіки. На міжнародному ринку у сфері агровиробництва Україну називають житницею Європи, адже територіально країна охоплює понад 25% світових чорноземних ґрунтів, що є найбільш родючими. Це підтверджується позиціями України на міжнародному ринку: Україна є найбільшим у світі виробником соняшникової олії та входить в ТОП-10 найбільших експортерів зерна. Тому варто констатувати, що Україна є інвестиційно привабливою та має потужний потенціал щодо залучення іноземних фінансових ресурсів. Проте поточна ситуація, а саме довготривалі бойові дії на території країни, послабила позиції України на світовій арені та знизила рівень привабливості перед іноземними інвесторами. Відповідно до цього актуалізується питання проведення аналізу впливу іноземних інвестицій на розвиток АПК України [32].

Динаміка іноземних інвестицій у агропромисловість України та їх частка у загальній сумі капітальних інвестицій в економіку країни представлені у таблиці.

Таблиця 2.6 – Динаміка іноземних інвестицій в агропромисловість України за 2018–2022 рр.

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Капітальні інвестиції в економіку, млрд грн	578,7	624,0	419,8	474,4	390,9
Капітальні інвестиції в агропромисловість, млн. грн.	64,1	66,12	55,7	52,8	48,1
Питома вага інвестицій у агропромисловість, %	11,4	9,5	10,0	13,2	12,3

Джерело: складено автором на основі [8]

Представлені дані свідчать про те, що агропромисловість України є досить потужним інвестиційним магнітом для іноземних інвесторів. Впродовж досліджуваного періоду частка капітальних іноземних інвестицій в загальній сумі капітальних інвестицій в економіку коливалась в межах 50,7-62,8%. Тобто більше половини іноземних інвестицій направлено на розвиток агробізнесу. Також у 2021 році дана галузь національного господарювання мобілізувала 16 % національного ВВП та 19 % працездатного населення. В свою чергу уряд України своїми діями у сфері законодавчої, фіскальної та митної політики заохочує інвесторів залучати кошти в розвиток аграрної сфери. Спад обсягів залучених іноземних інвестицій у 2022 році пояснюється початком повномасштабного вторгнення та зниження економічної активності у всіх сферах національного господарювання.

Вагомим етапом інвестиційної привабливості аграрного сектору України є оцінка ролі та значення інвестицій у створенні валової доданої вартості.

Рисунок 2.5 – Динаміка капітальних інвестицій підприємств сфери аграрного бізнесу та валової доданої вартості за 2015 – 2021 рр.

Джерело: складено автором на основі [8]

З 2015 по 2018 роки спостерігається тенденція до зростання капітальних інвестицій в сферу аграрного бізнесу. У 2018–2019 рр. обсяги капітальних інвестицій в сільському господарстві знизилися на 11 млрд. грн., що можна

вважати ознакою погіршення інвестиційної активності в агросфері. Варто зазначити, що у 2021 році почала нарощуватись економічна активність у сфері іноземних інвестицій і аграрний сектор. Планові показники на 2022 рік визначали потужне нарощення обсягів залучених іноземних фінансових ресурсів, проте фактично, зважаючи на складну економічну ситуацію рівень інвестицій показав ще більший спад. Українські аграрії проводять комплекс дії щодо адаптації своєї діяльності до нових реалій, що призводить до покращення умов функціонування та сприяє зацікавленості іноземних інвесторів.

Проаналізуємо структуру іноземних інвестицій у розрізі галузей в аграрному секторі економіки України та визначимо найбільш привабливу сферу інвестування.

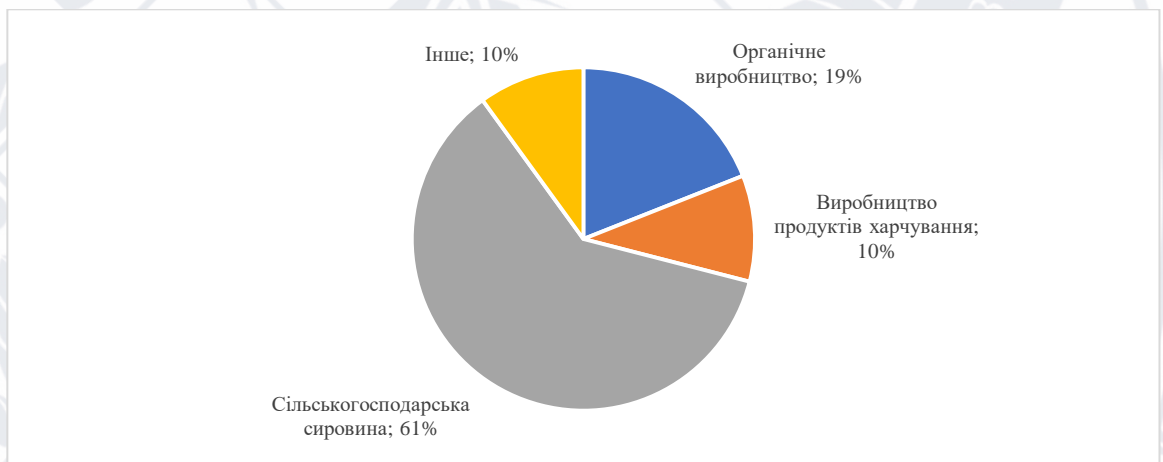

Рисунок 2.6 – Структура іноземних інвестицій в аграрний бізнес за сферами інвестування

Джерело: складено автором на основі [31]

З рисунку 2.6 видно, що найбільша частка іноземних інвестицій спрямовується на підтримку виробників сільськогосподарської продукції – 61%. До сільськогосподарської сировини в більшій мірі варто віднести вирощування зернових культур. Українське зерно є джерелом харчування для багатьох країн світу. Тому інвестування в цю сферу є найбільшим та першочерговим.

Щодо інвестування в розвиток підприємств з органічного виробництва, то їх частка становить 19%, також переважає рівень підтримки програм зі стандартного виробництва продуктів харчування і переробки сільськогосподарської сировини. Менш значним є виробництво продуктів харчування, що становить лише 10%. Варто зазначити, якщо не відбудеться покращення у логістичній частині експортування, то частка інвестування у виробництво продуктів харчування буде зменшуватися.

Відповідно до даних Державної служби статистики в 2021 році головним джерелом фінансування були власні кошти підприємств, установ та організацій – 89,75%.

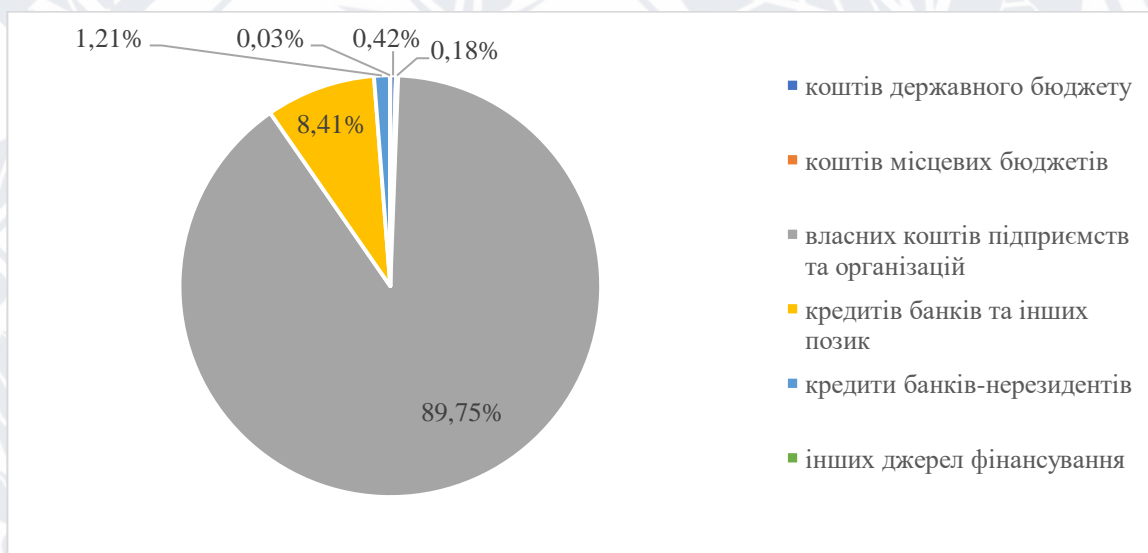

Рисунок 2.7 – Структура іноземних інвестицій за джерелами фінансування в 2021 році

Джерело: складено автором на основі [8]

Згідно з проведеними дослідженнями, у якому визначено фактори, що негативно впливають на рівень інвестиційної привабливості, варто констатувати, що розподіл прямих інвестицій в Україну за регіонами та галузями є досить нерівномірним. Ця нерівність призводить до соціальної напруги та негативно впливає на ефективне використання трудових ресурсів, розвиток країни та інвестиційну привабливість, що в свою чергу безпосередньо впливає на економічну безпеку країни. Неefективна податкова

система, слабка правова та судова системи, нерозвинена соціальна та промислова інфраструктура, військовий стан відповідно також здійснюють негативний вплив. Отже, на покращення чи погіршення інвестиційної привабливості країни впливають певні чинники, що, у свою чергу, впливає на фінансово-економічну безпеку країни.

Таблиця 2.7 – Структура прямих іноземних інвестицій країн світу в економіку України станом на 2022 рік (наведені країни з найбільшими інвестиціями), млн. дол. США

Країни	Обсяг інвестицій, млн. дол. США	Питома вага, %
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Кіпр	14958	30,6
Нідерланди	10005	20,4
Сполучене Королівство	2953	6,0
Швейцарія	2758	5,6
Німеччина	2301	4,7
Австрія	1641	3,4
Люксембург	1208	2,5
Франція	1048	2,1
Польща	837	1,7
США	710	1,5
Британські Віргінські Острови	596	1,2
Туреччина	549	1,1
Швеція	543	1,1
Угорщина	394	0,8
Італія	344	0,7
Сінгапур	338	0,7
Литва	256	0,5
Данія	230	0,5
Панама	208	0,4
Усього	48935	100,0

Джерело: складено автором на основі [8, 31]

Статистичні дані свідчать про те, що у 2022 році найбільшим інвестором сфери агропромисловості був Кіпр (30,6%) та Нідерланди (20,4%). За останні роки спостерігається тенденція до зростання обсягів інвестицій з Великої Британії та Швейцарії, також зростають обсяги інвестиції з Польщі, Франції та інших країн. Загалом, європейські країни не залучають значні інвестиційні ресурси в економіку нашої країни, поштовхом для зниження інвестиційної

активності європейських інвесторів у 2022 році стало повномасштабне вторгнення та потреба підтримки України [30].

Загальні показники динаміки та результативні іноземних інвестицій у агропромисловість України представлені у табл. 2.8. Впродовж аналізованого періоду прослідковується низька частка сільськогосподарської доданої вартості у ВВП (12,4% у 2021 році проти 8,4% у 2010 році), прибутковість іноземного капіталу становить 0,51 дол. США. При цьому рівень прибутковості інвестицій зростає швидше, ніж частка промислової доданої вартості, що ще раз підкреслює привабливість та потенціал українського сільськогосподарського виробництва у структурі доданої вартості національної економіки також створило сприятливі умови для стратегічного розвитку сільськогосподарства та сільських територій з точки зору збільшення потенційних інвестиційних потоків та прибутків.

Таблиця 2.8 – Динаміка та результативність іноземних інвестицій у АПК України, 2017-2021 рр.

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	2021/ 2017, %
Обсяг надходження іноземних інвестицій, млн. дол. США	45179,2	44008,8	51386,5	49686,5	57006,5	126,2
Обсяг надходжень іноземних інвестицій у с/г, млн. дол. США	935,8	982,6	768,1	932,1	1127,8	120,5
Частка надходжень іноземних інвестицій галузі, %	2,1	2,2	1,5	1,6	1,9	90,5
Частка капітальних інвестицій галузі, %	14,1	11,2	9,5	9,9	10,4	73,8
ВВП країни, млрд. дол. США	112,1	130,8	153,8	155,6	200,1	178,5
ВВП сільськогосподарства, млрд. дол. США	11,4	13,2	13,8	14,5	21,8	191,2
Частка ВВП сільськогосподарства, %	10,2	10,1	9,0	9,3	10,9	106,9
Валова додана вартість, млрд. грн.	2520,1	3017,9	3421,6	3626,7	4691,2	186,1
Додана вартість галузі, млрд. грн.	305,2	360,9	356,6	393,1	580,5	190,2
Окупність іноземних інвестицій приростом доданої вартості по економіці, дол. США	0,05	0,06	0,07	0,07	0,08	160,0
Окупність іноземних інвестицій приростом доданої вартості у сільському господарстві, дол. США	0,33	0,37	0,46	0,42	0,51	154,5

Джерело: складено автором на основі [8]

Виявлені тенденції у сфері інвестиційного забезпечення діяльності суб'єктів аграрного бізнесу свідчать про необхідність розмежування їх складу, походження та доцільності пошуку інвестиційних бізнес-моделей, що сприяють інклюзивному розвитку аграрного сектору та сільських територій.

Проведемо кореляційно-регресійний аналіз інвестиційної привабливості АПК. Для здійснення аналізу було обрано 8 показників, які здійснюють безпосередній вплив на розвиток АПК України (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Показники для побудови кореляційно-регресійної моделі аналізу інвестиційної привабливості АПК

Показник		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>
Обсяг експорту, млн. дол.	Y	13572	12094	12831	14930	15593	18923	18811	27900
Валовий випуск, млн. дол.	X1	32043	25550	26635	27330	32022	33500	33940	51360
Основні засоби, млн. дол.	X2	7373	4869	5729	6922	8539	11201	11515	12629
Капітальні інвестиції, млн. дол.	X3	1407	1242	1975	2340	2430	2287	1880	928
Наймані особи, тис.	X4	596,0	569,4	583,4	565,1	545,7	535,0	499,9	484,4
Рентабельність, %	X5	20,6	41,7	32,4	22,4	18,3	19,2	18,6	40,3
Індекс продукції	X6	102,2	95,2	106,3	97,8	108,2	101,4	89,8	116,4
Ціна долара, грн.	X7	11,90	21,84	25,55	26,60	27,21	25,85	29,96	27,20

Джерело: складено автором на основі [8]

Відтак, для побудови було обрано наступні показники: обсяг експорту; обсяг валового випуску, основні засоби, обсяг інвестицій в капітал, кількість найманих осіб, рентабельність, індекс продукції та курс долара.

Таблиця 2.10 – Економічні індикатори розвитку аграрного експорту України за період 2010–2021 рр.

Роки	Співвідношення аграрного експорту до		
	Валового випуску	Основних засобів	Найманих осіб
	Y/X_1	Y/X_2	Y/X_4
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
2014	0,42	1,84	22,77

Продовження таблиці 2.10

1	2	3	4
2015	0,47	2,48	21,24
2016	0,48	2,24	21,99
2017	0,55	2,16	26,42
2018	0,49	1,83	28,57
2019	0,56	1,69	35,37
2020	0,55	1,63	37,63
2021	0,54	2,21	57,60

Джерело: складено автором на основі [8]

За допомогою програми Microsoft Excel, зокрема її функції «Аналіз даних», розраховуємо коефіцієнти кореляційно-регресійного взаємозв'язку наведених показників (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Результат кореляційно-регресійної матриці взаємодії показників

	Y	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇
Y	1							
X ₁	0,958367	1						
X ₂	0,890459	0,818526	1					
X ₃	0,51077	0,49792	0,07955	1				
X ₄	-0,88662	-0,77527	-0,88206	0,185162	1			
X ₅	0,17739	0,22643	-0,22709	-0,73958	-0,07389	1		
X ₆	0,500263	0,621592	0,242557	-0,23933	-0,17157	0,324788	1	
X ₇	0,426781	0,206941	0,436099	0,375788	-0,68159	-0,01671	-0,00154	1

Джерело: складено автором за допомогою Excel

Отже, отримані результати кореляційно-регресійної матриці свідчать про наступне: негативне значення та обернений взаємозв'язок (X₄); щільний зв'язок (X₁, X₂) та незначний зв'язок (X₃, X₅, X₆, X₇). Як результат, можемо зазначити, що кореляційно-регресійний розрахунок взаємозв'язку показників свідчить, що найбільший вплив на показники експорту здійснюють валовий випуск та основні засоби. Проведені розрахунки також свідчать про взаємовплив інвестицій на стан агропромислового комплексу.

Наступним етапом є прогнозування обсягів експорту АПК України на майбутні періоди. Дане прогнозування буде здійснено за допомогою програми Microsoft Excel (рисунок 2.8).

Регресійна модель обсягів експорту АПК, що базується на валовому випуску та основних засобах виглядає наступним чином:

$$Y = 0,4373X_1 + 0,5738X_2 - 2443,89 \quad (2.1)$$

де X_1 – значення індикатору «Валовий випуск, млн. дол.» за відповідний рік,

X_2 – значення індикатору «Основні засоби, млн. дол.» за відповідний рік.

Регресійна модель прогнозування ґрунтується на даних регресійної статистики: коефіцієнт множинної кореляції $R = 0,9759$; коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,9525$; скоригований $R^2 = 0,9335$; стандартна помилка апроксимації = 1325; кількість спостережень = 8.

Використовуючи рівняння багатofакторної регресії було здійснено прогноз на 2022–2026 рр.

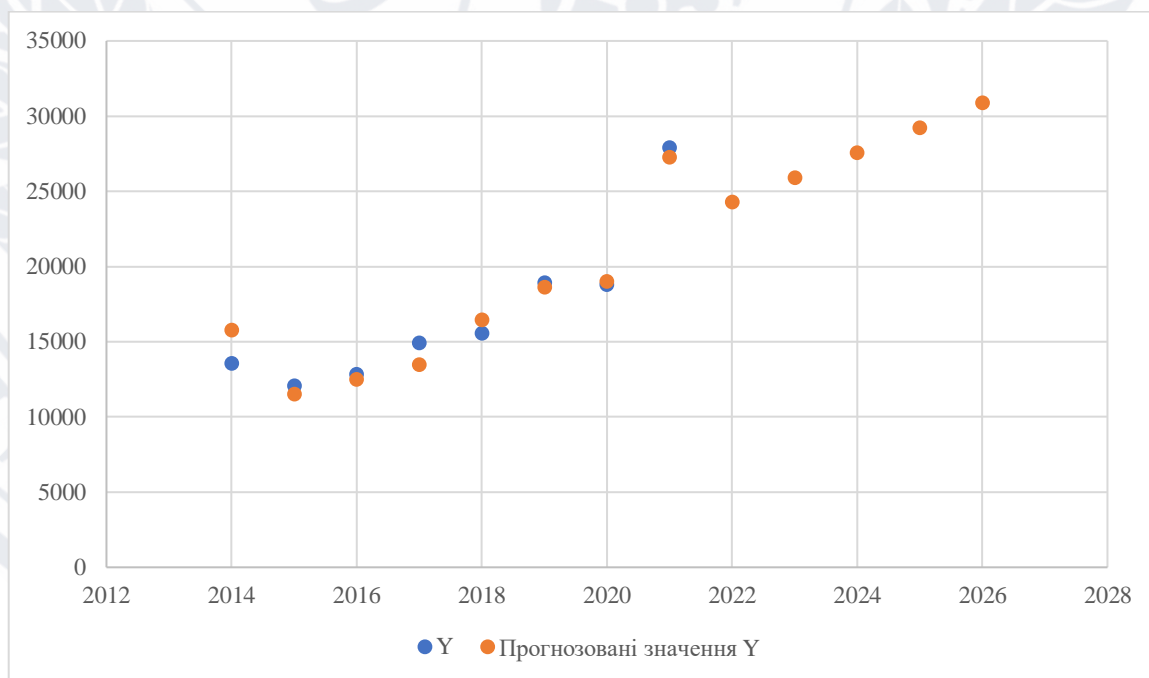

Рисунок 2.8 – Прогнозування обсягів експорту АПК на 2022-2026 рр.

Джерело: складено автором за допомогою Excel

Відповідно до прогнозу обсягів експорту АПК представлених на рисунку 2.8, спостерігаємо стійкість у зростанні впродовж 2022-2026 рр.

Отже, станом на тепер АПК України особливо гостро потребує інвестування з боку міжнародних донорів. Адже, агропромисловий сектор є стратегічним сегментом економіки країни, що визначає пропозицію та вартість основних видів продовольства для населення країни та є однією із найважливіших бюджетоутворюючих сфер. Агробізнес є базисом для підтримки макроекономічної рівноваги та стимулятором для стратегічного соціально-економічного розвитку. Тому задля можливості підтримки економіки в умовах воєнного часу та забезпечення розвитку у повоєнний час, необхідне залучення іноземних фінансових ресурсів, що дозволить отримати необхідні фінансово-економічні результати.

Висновки до розділу 2

На основі проведено аналізу впливу іноземних інвестицій у розвиток підприємств АПК України та світу можна зробити наступні висновки:

1. Аналіз світової практики залучення інвестицій в АПК свідчить про вагоме значення руху капіталу для розвитку економік країн. Найбільше фінансування аграрного сектору здійснюється у таких країнах як Франція (11385 млн. євро), Італія (10444 млн. євро) та Німеччина (9446 млн. євро). Незначні обсяги залучення капіталу спостерігається у Бельгії (648 млн. євро) та Нідерландах (765 млн. євро).

У більшості європейських країн реалізовується практика інвестування фінансових ресурсів в АПК через спеціальні програми розвитку. Дані програми спрямовані на перспективний розвиток аграрного сектору та на вирішення екологічних, природоохоронних та соціальних проблем. До прикладу, станом на 2022 рік у Франції діє 30 програм розвитку, націлених на розвиток агробізнесу, в Італії функціонує 23 таких програми, в Іспанії – 19 програм, в Німеччині – 15 програм. Дослідження показало, що уряди

зарубіжних країн зацікавлені у залученні додаткових фінансових ресурсів у всі сфери національної економіки, в тому числі і у сферу агропромисловості. Найбільш поширеними стимулами інвестиційної діяльності з боку урядів країн є: захист прав інвесторів на нормативному рівні, податкові пільги, надання кредитів та субсидій, прискорена амортизація. Така політика країн зумовлює зацікавленість з боку іноземних інвесторів.

2. Аналіз стану розвитку сфери АПК України показав, що внаслідок повномасштабної війни говорити про потужні перспективи розвитку даної галузі досить складно, проте цілком реально. Визначено втрати та збитки сільськогосподарського виробництва в умовах війни. Зокрема, у рослинництві зниження виробництва – 11,2 млрд дол. США; у тваринництві – 348,7 млн дол. США; втрати через скорочення виробництва озимих культур оцінено у 3 млрд дол. США; багаторічних культур – у 322 млн дол. США. Головними причинами такого зниження є не лише активні бойові дії чи окупація територій, а ще й – варварське розкрадання продукції, сировини та майна окупантами. Так, окупантами було викрадено 500 тис. т зерна з тимчасово окупованих територій, незаконно вивезено десятки тисяч тон соняшникової олії та сотні кілограмів овочів.

3. Встановлено, що інвестиційної привабливості підприємств АПК знаходиться на низькому рівні, в першу чергу з боку іноземних інвесторів. На це впливає як негативних факторів, першочергово – військово-політична ситуація в країні. Існує гостра необхідність у модернізації управління інвестиційною діяльністю підприємств для покращення стану та залучення капіталу в інвестиційний процес. Аналіз інвестиційної привабливості дає можливість виявити слабкі сторони в діяльності компанії та запропонувати заходи щодо їх усунення та створення умов для залучення інвестиційних ресурсів, що і підґрунтям для інвесторів щодо прийняття рішень про вкладання капіталу.

Таким чином, для успішного розвитку аграрного сектору економіки України слід сприяти вчасному проведенню посівних робіт. Для цього слід

забезпечити аграріїв необхідними добривами та посівним матеріалом. Також слід розробити заходи щодо відновлення поголів'я тварин та відбудові тваринницьких комплексів. Для покращення інвестиційного потенціалу та зміцнення позицій на міжнародному ринку слід продовжити дії зернової ініціативи, збільшити термін її реалізації на рік або до припинення дії воєнного стану. Важливим також є розширення зернової ініціативи на Миколаївський портовий вузол, а також включення до угоди можливості імпорту мінеральних добрив до українських портів.

4. Основним джерелом надходження коштів для капітальних інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, на які у 2011 році припадає 89,75% капітальних інвестицій. Кредити банків та інші позики становили 8,41% загального обсягу капітальних інвестицій. У структурі зовнішньоекономічних пріоритетів розвитку сільського господарства України особливе місце займають іноземні інвестиції. Практика довела, що сучасні обсяги іноземних інвестицій є невеликими, мало впливають на умови їх функціонування та не сприяють вирішенню пріоритетних завдань розвитку. Правильне розуміння мотивації та інтересів іноземних інвесторів і побудова такої системи регулювання, яка зможе поєднати інтереси іноземних інвесторів із національними економічними інтересами, може розширити можливості нашої країни щодо залучення іноземних інвестицій.

5. Станом на тепер АПК України особливо гостро потребує інвестування з боку міжнародних донорів. Адже, агропромисловий сектор є стратегічним сегментом економіки країни, що визначає пропозицію та вартість основних видів продовольства для населення країни та є однією із найважливіших бюджетоутворюючих сфер. Агробізнес є базисом для підтримки макроекономічної рівноваги та стимулятором для стратегічного соціально-економічного розвитку. Тому задля можливості підтримки економіки в умовах воєнного часу та забезпечення розвитку у повоєнний час, необхідне залучення іноземних фінансових ресурсів, що дозволить отримати необхідні фінансово-економічні результати.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТОК АПК УКРАЇНИ

3.1 Шляхи підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору України

Інвестиційні фінансові ресурси відіграють важливу роль у процесі функціонування агропромислового комплексу України. Інвестування у агросферу супроводжується низкою факторів, які знижують інвестиційну привабливість даної галузі. Зокрема, серед таких факторів варто виділити об'єктивні причини, а саме: висока капіталомісткість галузі, сильна залежність від природно-кліматичних умов та суб'єктивні причини: низьку ефективність управління. А також зважаючи на колосальний негативний фактор впливу військово-політичної ситуації в країні на агробізнес, очевидно, що питання залучення інвестицій у агропромисловість та пошук шляхів підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору України є на часі.

Станом на тепер, до переліку факторів, які стримують приплив іноземних інвестицій, а точніше бажання розвинених країн інвестувати в Україну, належать:

- військово-політична ситуація в країні, спричинена повномасштабним вторгненням та веденням активних бойових дій;
- нестабільність і невизначеність у законодавчих діях, зміни в податковій політиці;
- проблема логістики та провадження експортно-імпортних операцій;
- нестабільність економічної системи в умовах дії воєнного стану, що проявляється через пониження позицій український товарів та послуг на міжнародному ринку;
- підвищення забрудненості екосистеми, зниження різня родючості ґрунтів та замінування земельного фонду;
- неконвертованість національних валют;

- комерційна, юридична та серйозна нестача ринкової інформації та багато іншого;
- високий рівень корупції, що зменшує або ж унеможливорює повністю бажання потенційних іноземних фінансових інвесторів залучати свої фінансові ресурси;
- складний бюрократичний механізм, що супроводжується складністю у процесі отримання дозволів/ліцензій [51, с. 57].

Усі вищезначені фактори здійснюють негативний вплив на інвестиційну привабливість України з боку іноземних інвесторів. Відтак, військово-політична нестабільність може створити невпевненість для іноземних інвесторів і змусити їх бути обережними щодо інвестування. Корупція на всіх рівнях українського суспільства та в структурі влади є серйозною перешкодою для іноземних інвесторів, оскільки збільшує бізнес-ризик та витрати. Недостатнє регулювання податкової системи може призвести до податкової невизначеності та створити додаткові адміністративні та фінансові навантаження на бізнес. Нестабільне економічне середовище та бюрократичні перешкоди також гальмують розвиток інвестиційної діяльності в Україні.

Дослідивши фактори, що впливають на зниження інвестиційної привабливості, систематизовано наступні рекомендації щодо зростання інвестиційної привабливості та збільшення обсягів залучення інвестиційних ресурсів:

1. Розроблення законодавчої бази, яка б сприяла зниженню рівня корупції та покращення прав інвесторів (в т.ч. вітчизняних). Законодавча база повинна ґрунтуватись на постулатах забезпечення страхування, підвищення безпеки та надання гарантій захисту з боку держави іноземним інвесторам;
2. Адаптація системи правосуддя відповідно до європейських стандартів;
3. Розмежування політичних і бізнес-інтересів для зменшення олігархії;

4. Зниження податкового навантаження, коли кошти багаторазово реінвестуються в національну економіку та запровадження рідного роду податкових пільг (до прикладу, звільнення від оподаткування інвестиційної діяльності, фінансові ресурси якої були направлені у відновлення ґрунтів територій, де велися бойові дії) для іноземних інвесторів;

5. Продовжити роботу в частині налагодження нових (в т.ч. альтернативних) логістичних шляхів;

6. На державному рівні сприяти виявленню та усуненню потенційних інвестиційних ризиків;

7. Задля зниження високого рівня бюрократії, розробити простіший адміністративний механізм отримання усіх необхідних довідок/ліценцій необхідних іноземним інвесторам для початку провадження діяльності (Додаток В).

Також варто наголосити на тому, що аби зробити агропромисловий комплекс України привабливим для інвесторів, необхідна активна участь держави у вигляді створення сприятливих ринкових механізмів, зниження інвестиційних ризиків, збільшення потоку капіталу з інших галузей в аграрний сектор, підвищення ефективності землекористування [42].

Проведений аналіз факторів, що перешкоджають залученню іноземних інвестицій у агропромисловість та обґрунтування шляхів унеможливлення їх впливу через запровадження адаптивних та трансформаційних змін, варто підсилити виокремленням пріоритетних стратегій, реалізація яких дозволить зміцнити позиції потенціалу України щодо іноземних інвестицій та призведе до сталого соціально-економічного розвитку. Серед наведених стратегій:

– Комплексна інвестиційна стратегія. Має включати в себе поєднання багатьох інструментів і методів, включаючи встановлення інвестиційного партнерства, встановлення податкових пільг, розвиток інфраструктури тощо;

– Стратегія розвитку аграрного сектору. Спрямована на покращення умов інвестування сільського господарства та розвиток виробництва сільськогосподарської продукції. Розроблення на державному рівні пільгових

механізмів для іноземних інвесторів, що інвестують у відновлення інфраструктури агросфери та земельного фонду, що піддалися впливу бойових дій.

– Стратегія залучення інвестицій у регіональний розвиток: орієнтація на розвиток конкретних регіонів України та створення в них інвестиційних можливостей;

– Стратегія співпраці з міжнародними фондами та установами: залучення інвестицій через співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями та фондами [42].

Розглянемо перспективи інвестиційної діяльності іноземних інвесторів у сферу українського агробізнесу. У найближчий період інвестиції міжнародних донорів будуть направлені фінансування програм розмінування територій. Станом на тепер, розмінуванню підлягає близько 83 тисячі кв. км., відповідно до даних Української асоціації саперів. За попередніми оцінками Продовольчої та сільськогосподарської організація ООН (ФАО) процедура розмінування буде коштувати близько 1,25 євро за 1 кв. км, вартість знищення однієї складованої протипіхотної міни – 0,56 євро. Відповідно до розмірів території, яка підлягає розмінуванню, витрати будуть перевищувати 10 мільярдів доларів. Тому фінансова підтримка іноземних інвесторів є необхідною задля очищення земельного фонду України.

Також перспективним є інвестування у відбудову аграрної інфраструктури, адже внаслідок бойових дій було пошкоджено близько 25% сільськогосподарської інфраструктури. Донорська фінансова допомога іноземних інвесторів буде необхідною для відновлення земельного фонду у південній частині нашої країни.

На нашу думку, дотримання вищезначених стратегій дозволить підтримувати інвестиційний потенціал України загалом та інвестиційну привабливість агропромислового комплексу зокрема, на якісно високому рівні.

Вбачаємо, що пріоритетними напрямками залучення інвестиційних фінансових ресурсів на найближчу перспективу є: повоєнна відбудова України; євроінтеграційна спрямованість нашої країни; інвестування енергетичної спроможності; інвестування у відновлення потужностей аграрної сфери країни; направлення інвестицій у відновлення інфраструктури.

Відповідно до проведеного дослідження можна зробити наступний висновок: виробничий потенціал аграрного сектору та його сталий розвиток в більшій мірі залежать від того, наскільки ефективно держава регулює, підтримує та стимулює іноземну інвестиційну діяльність активність. Держава не повинна втручатися в їх діяльність, але має всебічно сприяти розробленню адаптивної нормативної бази та забезпеченню економічного та правового захисту вкладених ними коштів. Необхідно максимально розширити сферу дії державних гарантій для забезпечення захисту іноземних інвесторів, що вказуватиме їм на сталість та низький ризик інвестування, забезпечуючи тим самим умови для розвитку аграрного сектору.

Також розвиток АПК України залежатиме від рівня інвестиційних можливостей та інвестиційної привабливості різних його галузей, що в свою чергу залежить від ефективності аграрного інвестиційного процесу.

Отже, війна в Україні ще триває, лише прямі збитки в Україні становлять сотні мільярдів доларів, а країна-агресор вже більше року руйнує українські будинки, підприємства та інфраструктуру та земельний фонд. Відповідно до цього, функціонування усіх галузей економіки потребує зовнішньої фінансової підтримки у вигляді інвестицій. Ефективна інвестиційна політика в аграрному секторі дасть змогу забезпечити вихід українського АПК із фінансової, матеріальної та технологічної кризи. Представники державної влади мають виконувати завдання щодо стандартизації чинного законодавства, модернізації податкової та кредитної політики для аграрного сектору, пошуку шляхів вирішення політичної нестабільності та постійної боротьби з корупцією та злочинністю. Лише формування та реалізація чіткої антикризової стратегії може забезпечити виконання всіх вищезазначених

завдань, а сільськогосподарське виробництво стане однією з найперспективніших галузей сільського господарства України. Це, в свою чергу, неодмінно приверне увагу іноземних інвесторів.

3.2 Напрями імплементацій міжнародного досвіду залучення інвестицій в АПК в Україні

Аналіз міжнародного досвіду є важливим етапом дослідження шляхів підвищення інвестиційної привабливості АПК України. Адже імплементація найкращих зарубіжних практик дасть змогу виявити слабкі сторони та перспективні можливості покращення умов залучення іноземних інвестицій у аграрну сферу. В умовах кризової ситуації в Україні, яка торкнулась усіх сфер соціально-економічної діяльності, забезпечення реалізації ефективної та результативної інвестиційної політики набуває ще більшої актуальності та потреби у вивченні.

Передусім, варто зазначити, що кожна окрема країна зацікавлена у залученні вільних (додаткових) інвестиційних фінансових ресурсів у галузі економіки, адже така активність безпосередньо впливає на забезпечення розвитку. Для залучення ресурсів від потенційних іноземних інвесторів у національну економіку уряд країн формує національне законодавство та систему правозастосовчої практики на основі національної інвестиційної політики. Тобто створюється блок-схема інвестиційного процесу, включаючи туди національний та іноземний напрямки.

Іноземні інвестиції мають значний вплив на технічний розвиток. Приплив нових технологій у країну підвищує продуктивність виробництва. Найбільш значущими аспектами впливу іноземних інвестицій на технологічний прогрес в аграрній сфері є: вплив на підвищення якості працівників, використання екологічно чистих технологій і рішень у сфері підвищення екологічної безпеки, нові управлінські та організаційні моделі, підвищення якості та якості виробленої продукції, високий обсяг продажів,

власна технологія, що використовується іноземними компаніями, стимулювала економічне зростання країни.

Розглянемо дослід залучення іноземних інвестицій в агропромисловий комплекс на прикладі кожної окремої країни.

Досвід Європейського Союзу. Практика країн Східної та Центральної Європи ґрунтується на забезпеченні національного режиму для іноземних інвесторів. Будь-який інвестор може користуватися всіма пільгами та преференціями, незалежно від громадянства, якщо інвестор відповідає певним вимогам [64].

Також іноземним інвесторам дозволено працювати практично в усіх секторах економіки. Вони можуть купувати нерухоме майно, в тому числі землю (крім земель сільськогосподарського призначення). Водночас держава чітко зафіксувала об'єкти, частка акцій яких іноземних інвесторів не може досягати 100%. Така політика спрямована на захист національного виробника.

В країнах Європи регламентована чітка диференціація в податкових пільгах для інвесторів (у тому числі іноземних) відповідно до рівня розвитку регіону. Наприклад, компанії, розташовані в економічно депресивних районах Угорщини (рівень безробіття перевищує 15%), можуть бути повністю звільнені від сплати податку на прибуток на термін до 5 років, якщо річний приріст продажів досягає 5% інвестицій.

У країнах ЄС метою державної підтримки інвестиційної діяльності є запобігання соціальним проблемам, які можуть виникнути внаслідок скорочення зайнятості в аграрному секторі, та зрівняння рівня доходів населення сільськогосподарських територій з рівнем доходів населення інших галузей [61].

В свою чергу, рівень бюджетної підтримки цін на продукцію, вироблену аграріями, є одним із ключових показників національного регулювання аграрного сектора в розвинених країнах. Діє особливий механізм цін: державна заготівельна організація закуповує сільськогосподарську продукцію у аграріїв за фіксованою мінімальною ціною. Ціни на продукцію, вироблену

понад встановлені державою квоти, змінюються залежно від кон'юнктури ринку в окремих регіонах країни.

У таких країнах, як Німеччина, Австрія та Франція, комерційні банки надають сільськогосподарським підприємствам процентні ставки за позиками, більшість із яких субсидується на 50% національного бюджету. Тому, по-перше, своєчасна сплата відсотків за кредитами комерційних банків підвищує ймовірність повного відшкодування. Первинні кредити підвищують ймовірність погашення суми боргу за рахунок процентної ставки на суму кредиту. Виходить, що чим вищий рівень розвитку агробізнесу в державі, тим більша ймовірність кредитів під найменші відсотки. Отже, за рахунок коштів збільшується державний бюджет на пріоритетні галузі економіки, комерційні банки у відсоткових ставках, мікрофінансування, маркетингові компанії та корпоративні субсидії. Це призведе до подальшого розширення виробничих потужностей сільськогосподарських підприємств за рахунок можливості погашення кредиту [62].

Країни Європи активно реалізують заходи із стимулювання національних та іноземних інвесторів для залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор. Уряди країн беруть участь у процесі легалізації інвестиційних потоків, що ґрунтується на основі Законів «Про іноземні інвестиції», де цивільні та банківські правовідносини доповнюють одне одного та взаємопов'язаними. Така політика направлена на заохочення та покращення інвестиційного потенціалу перед потенційними інвесторами.

Досвід Сполучених Штатів Америки. Враховуючи те, що США є великим експортером капіталу, уряд країни регламентував певні обмежувальні заходи щодо його експорту та встановив систему стимулів для використання капіталу переважно у внутрішній економіці. У той же час високі кредитні ставки, низька інфляція та сприятливі прогнози зростання цін спричиняють потік іноземних інвестицій в економіку США. Скасування податків на дивіденди, що виплачуються власниками іноземних цінних паперів, сприяло поширенню іноземних акцій. Гарантована відсутність дискримінації

відповідно до податкового законодавства США, що змушує більшість іноземних інвесторів відкривати філії в країні.

Заходи щодо залучення іноземних інвестицій складаються з певних програм. Ці програми передбачають різноманітні пільгові кредити та системи страхування іноземних інвестицій, надання землі для будівництва промислових підприємств тощо. Іноземні інвестори мають доступ до результатів НДР місцевих університетів, надається інформація про наявність і кількість сировини, енергетичних і водних ресурсів, стан транспортного сполучення тощо. Умови надання преференцій передбачають розташування підприємства на певній території, яка пов'язана з потребами пропорційного розвитку галузей економіки на території тієї чи іншої країни [57, С. 175].

Інвестиції США в аграрний сектор управляються через податкову систему. Система оподаткування сприяє розвитку сільськогосподарського виробництва, підвищенню врожайності, підвищенню ефективності землекористування, забезпеченню надійних процесів обслуговування. Наприклад, на відміну від інших товаровиробників, для фермерів це прибутковий податок, який стягується після фактичного доходу від сільськогосподарських робіт та сільськогосподарських робіт. Інші види бізнесу, заплановані у фінансовому плані, передбачені. Дохід, отриманий фермерами від усіх поточних витрат, навіть якщо вони безпосередньо не пов'язані з виробництвом продукту, розраховується так само, як для визначення фактичної суми доходу. З метою мінімізації оподатковуваних доходів фермерів деякі збільшують ставки інвестицій і матеріалів, а також збільшують поголів'я худоби (ВРХ), витрати на оренду та витрати, понесені протягом року за розрахунками аудиту [50, С.47].

Зростання статутного капіталу в аграрному секторі є важливим аспектом результатів ефективної діяльності управління інвестиційними фондами, а кредитні кошти доповнюють систему управління. Сектори інвестування та розвитку агробізнесу визначаються ресурсами, спрямованими на розвиток аграрного сектору та формування капіталу.

Досвід Канади. Практика інвестиційної вважається однією з найкращих. Важливим напрямом національної інвестиційної політики є податкові пільги та податкові кредити від 20% до 35%, пряме або повне списання підприємствами витрат на експерименти та наукові дослідження. Крім того, уряд Канади виділяє кошти на створення науково-інноваційних центрів при університетах.

Канадський досвід управління інвестиційною діяльністю у агросфері визначається як єдине ціле. Природно-кліматичні та економічні умови держави ведення сільського господарства спрямовані на стабілізацію потоків капіталу, конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції для споживачів, повторення та підтримку циклів на внутрішньому ринку. Донедавна Управління з регулювання сільськогосподарських ринків, капіталу та товарів Канади розглядало можливість встановлення кордону між сусідніми країнами [50, С.46].

Ключовою особливістю канадської аграрної політики є те, що продовольчим та сільськогосподарським маркетингом керують департаменти, які здебільшого посилюють продовольчий та сільськогосподарський маркетинг, а не безпосередньо об'єднують виробників і кооперативні спілки. Крім того, держава підтримує державні дотації та субсидії у вигляді гарантованих державою кредитів сільськогосподарським товаровиробникам. Відповідно, така політика приє підвищенню інвестиційного потенціалу галузі.

Відтак, досліджуючи іноземний досвід щодо політики інвестування в агропромисловість, варто виокремити практики, імплементація яких в Україні надасть поштовх для розвитку інвестиційної діяльності агросфери:

- необхідно адаптувати правовий порядок взаємодії між суб'єктами сільського господарства та державою щодо формування, розподілу та ефективного використання фінансових ресурсів сільського господарства.

- вдосконалити правові процедури, встановлені відповідно до законодавства, що регулює діяльність Національного банку України, а також

правові відносини між агробізнесом та комерційними банками, встановлені відповідно до чинного законодавства щодо можливості вирішення організаційних та правові питання. Зрозуміло, що для іноземних інвесторів важливість політики взаємодії НБУ та агросфери є першочерговою задля можливості провадження їх діяльності.

– узгодити протиріччя щодо поєднання основних постулат між природоохоронним, земельним, сільськогосподарським, банківським та іншим законодавством.

– розробити механізм пільг та преференцій для іноземних інвесторів. До прикладу, не оподатковувати діяльність, яка спрямована відновлення інфраструктури або земельного фонду на територіях, піддалися руйнуванню внаслідок бойових дій; запровадити пільгову систему для інвестиційної діяльності, яка спрямована на відновлення логістичних шляхів.

Отже, зарубіжна практика показує, що результатів удосконалення інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки можна досягти шляхом створення ефективної законодавчої бази, надання іноземним інвесторам гарантій з боку держави та формування дієвої системи пільг і преференцій для інвесторів. Така політика дасть можливість підвищити рівень зацікавленості (інвестиційний потенціал) аграрного сектору перед потенційними іноземними інвесторами.

3.3 Моделювання збалансованої системи інвестиційних процесів в аграрному виробництві та підтримки ефективності бізнесу

Моделювання збалансованої системи інвестиційних процесів в аграрному виробництві є важливим етапом прогнозування поведінки об'єктів і систем даної сфери. Основним завданням моделювання є декомпозиція системи інвестування на відносно прості блоки (підсистеми), аналітичні моделі яких відомі. Вплив вхідних даних на систему виражається у вигляді серії числових значень, які вимірюються через певні проміжки часу

(результативність процесу через дискретизовані проміжки часу) реалізує послідовно перетворення сигналів і даних відповідно до математичних залежностей, що описують порядок і зміст перетворень в реальних системах.

Моделювання значно спрощує процес отримання результатів завдяки можливості використання принципів агрегування. Це означає, що немає необхідності розв'язувати складні системи рівнянь, які описують функціонування закритої системи керування.

Моделювання збалансованої системи інвестиційних процесів в аграрному виробництві проведено у декілька етапів, зокрема [18]:

1. Формування вихідних даних моделювання системи. У цьому контексті шкала вартісних показників (капітальні інвестиції в сільське господарство, прибуток сільськогосподарських і промислових підприємств) потребує виключення факторів інфляції. Для цього використовується коефіцієнт, величина якого розраховується як добуток індексу інфляції за поточний рік та попередні роки:

$$k_t = \sum_{f=2}^t \frac{I_f}{100} \quad (3.1)$$

де k_t – коригуючий коефіцієнт для приведення значення вартісного показника в t -му році до базового (першого) року;

I_f – індекс інфляції в f -му році.

2. Обчислення середніх значень вартісних показників, з яких виключено інфляційний чинник за формулою:

$$y_k = \frac{\sum_{t=1}^n y_{kt}}{n} \quad (3.2)$$

де y_k – середній рівень k -го вартісного показника за виключенням інфляційного чинника;

y_{kt} – скореговане значення k -го вартісного показника за виключенням інфляційного чинника в t -тий рік;

n – розмір динамічного ряду вартісного показника.

3. Обчислення середньоквадратичних відхилень скорегованих вартісних показників:

$$\delta_k = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (y_{ki} - y_k)^2}{n}} \quad (3.3)$$

4. Генерація 500–1000 варіантів значень коригування показників вартості за допомогою надбудови «Генерувати випадкові числа» в середовищі MS Excel. Основою для генерації має бути нормальний закон розподілу випадкових величин, для якого використовується середнє та середнє квадратичне відхилення попередньо розрахованих показників коригуючої величини.

5. Генерація 500-1000 варіантів рівня інфляції за допомогою середнього та стандартного відхилення рівня інфляції в Україні (2018-2022 рр.). Варто врахувати, що кількість інтеграцій показників рівня інфляції має дорівнювати вартісному показнику. При генеруванні також варто врахувати закон нормального розподілу випадкових величин і відповідні їм статистичні характеристики (середнє та середньоквадратичне відхилення).

6. Приведення змодельованого індикатора вартості, який виключає вплив поточний рівень інфляції. Для цього необхідно визначити добуток модельованого розміру показника вартості, кумулятивного рівня інфляції попереднього року (тобто року n) та змодельованого рівня інфляції:

$$y_{gk} = y'_{gk} * \sum_{t=2}^n I_t * I'_g \quad (3.4)$$

де y_{gk} – змодельоване і приведенне до теперішнього часу значення k -го показника для g -тої ітерації (всього має бути від 500 до 1000 ітерацій);

I_t – рівень інфляції у t -тий рік;

I'_g – згенероване значення рівня інфляції, що відповідає g -тій ітерації.

За допомогою наведених формул визначається 500–1000 варіантів вартісних показників, приведених до теперішнього часу.

7. Моделювання інвестиційних процесів в аграрній сфері через прогнозування невартісних показників (зайнятість населення в сільському господарстві України та площа сільськогосподарських угідь). Для цього необхідно скласти рівняння тренду цих показників, перевірити адекватність побудованої функції та спрогнозувати значення показника, підставивши в рівняння тренду порядковий номер наступного року (2024).

8. Моделювання включає розрахунок показників ефективності для кожної окремої ітерації (тобто: інвестиції на одну людину, на один гектар, прибуток на 1 грн інвестиційного капіталу).

9. Визначення ймовірності того, що розмір прибутку на 1 особу, на гектар інвестицій та на 1 грн інвестиційних коштів буде меншим або більшим від очікуваного, бажаного та запланованого рівнів. Ймовірність розраховується за наступною формулою:

$$p_k = \frac{q_k}{G} \quad (3.5)$$

де p_k – ймовірність того, що значення k -го показника буде більшим (меншим) за бажаний рівень;

q_k – кількість ітерацій, у яких рівень k -го показника більший (менший) за бажаний рівень;

G – загальна кількість ітерацій (від 500 до 1000) [18].

Отже, запропонована нами методика моделювання ґрунтується на динамічних рядів базових індикаторів агропромисловості, що поєднує обсяг інвестицій в сільське господарство, прибуток від сільськогосподарської діяльності, чисельність зайнятих у сільському господарстві та площу сільськогосподарських угідь. Дана методика моделювання забезпечує кількісне визначення єдиного інтегрального коефіцієнта, який використовується для аналізу обсягів інвестицій та визначення перспективних напрямів залучення коштів для розвитку підприємств агропромислового

комплексу за підтримки бізнесу. Відповідно, модель розрахована на збалансованість системи інвестиційних процесів в аграрному виробництві та підтримку ефективності бізнесу.

Висновки до розділу 3

Результатами дослідження механізмів підвищення ефективності залучення іноземних інвестицій у розвиток АПК України є наступні висновки:

1. Зважаючи на поточну ситуацію інвестування АПК України, основними кроками в частині удосконалення системи залучення іноземних інвестицій мають стати: розроблення законодавчої бази, яка б сприяла зниженню рівня корупції та покращення прав інвесторів (в т.ч. вітчизняних). Законодавча база повинна ґрунтуватись на постулатах забезпечення страхування, підвищення безпеки та надання гарантій захисту з боку держави іноземним інвесторам; адаптація системи правосуддя відповідно до європейських стандартів; розмежування політичних і бізнес-інтересів для зменшення олігархії; зниження податкового навантаження, коли кошти багаторазово реінвестуються в національну економіку та запровадження рідного роду податкових пільг (до прикладу, звільнення від оподаткування інвестиційної діяльності, фінансові ресурси якої були направлені у відновлення ґрунтів територій, де велися бойові дії) для іноземних інвесторів; продовжити роботу в частині налагодження нових (в т.ч. альтернативних) логістичних шляхів; на державному рівні сприяти виявленню та усуненню потенційних інвестиційних ризиків; задля зниження високого рівня бюрократії, розробити простіший адміністративний механізм отримання усіх необхідних довідок/ліценцій необхідних іноземним інвесторам для початку провадження діяльності. Це, в свою чергу, неодмінно приверне увагу іноземних інвесторів.

2. Дослідження зарубіжного досвіду показало що перспективним для української практики залучення іноземних інвестицій є: адаптація правового

порядку взаємодії між суб'єктами сільського господарства та державою щодо формування, розподілу та ефективного використання фінансових ресурсів сільського господарства; вдосконалення правових процедур, встановлених відповідно до законодавства, що регулює діяльність Національного банку України, а також правові відносини між агробізнесом та комерційними банками, встановлені відповідно до чинного законодавства щодо можливості вирішення організаційних та правові питання; узгодження протиріч щодо поєднання основних постулат між природоохоронним, земельним, сільськогосподарським, банківським та іншим законодавством; розроблення пільгових механізм та преференцій для іноземних інвесторів.

3. Результатом проведеного дослідження є моделювання інвестиційних процесів в аграрному виробництві та підтримки ефективності бізнесу. Основою даного моделювання є декомпозиція інвестиційних об'єктів та інвестиційних процесів на блоки, представлення вхідного впливу у вигляді ряду значень, що досягають певного інтервалу, та здійснення їх трансформації відповідно до побудованої послідовності цінностей. Дана методика моделювання забезпечує кількісне визначення єдиного інтегрального коефіцієнта, який використовується для аналізу обсягів інвестицій та визначення перспективних напрямів залучення коштів для розвитку підприємств агропромислового комплексу за підтримки агробізнесу.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі на основі дослідження теоретичних основ та практичного аналізу поточного стану інвестування підприємств АПК України визначено доцільність іноземного інвестування української агросфери, виокремлені проблемні аспекти залучення іноземних інвестицій та обґрунтовано пріоритетні шляхи удосконалення механізму інвестування агропромислового комплексу України за рахунок іноземних фінансових ресурсів.

Дослідження економічних теорій щодо визначення основних аспектів інвестування розвитку агропромислових підприємств дає змогу визначити зміст інвестування та механізм діяльності в частині залучення реальних та потенційних внутрішніх та зовнішніх інвестиційних ресурсів, важелів та заходів, від короткострокової до середньострокової та довгострокової перспективи, яка розглядає вплив інституцій та факторів на конкретні процеси в інвестиційному процесі. Така діяльність дає змогу забезпечити якісні, кількісні та структурні зміни в економічній діяльності на інноваційній основі та досягти високих результатів на основі координації зусиль суб'єктів господарювання та органів державної влади та місцевого самоврядування.

У ході написання першого розділу визначено, що у науковій літературі розроблено велику кількість теорій прямих іноземних інвестицій, які описують цей процес з різних точок зору та з використанням різних інструментів дослідження. Досліджено неокласичний, інституційний та економетричний підходи. Особлива увага приділяється еволюційним підходам. Наголошується на важливості вивчення теорії з точки зору демонстрації її доцільності участі в національній економіці, її впливу на економічне зростання країни-реципієнта та врахування факторів інвестиційної привабливості.

Через дослідження концепції інвестування та розвитку сільськогосподарських і промислових підприємств охарактеризовано

значення іноземних інвестицій у розвитку аграрної галузі країни. Зокрема, нами наголошено на необхідності вивчення її як системи взаємозв'язків державного регулювання та інфраструктурного забезпечення створення належних умов для закріплення на законодавчому рівні принципів та правил здійснення інвестування.

Результатами дослідження у другому розділі стало визначення особливостей залучення інвестицій в АПК відповідних країн, а також аналіз поточного стану інвестування АПК України. Зокрема, аналіз світової практики залучення інвестицій в аграрний сектор свідчить про важливість потоків капіталу для економічного розвитку країн. Дослідження показують, що іноземні уряди зацікавлені в залученні додаткових фінансових ресурсів в усі галузі національної економіки, в тому числі в агропромисловий сектор. Найпоширенішими стимулами, що надаються урядами різних країн для інвестиційної діяльності, є: захист прав інвесторів на нормативному рівні, податкові пільги, надання кредитів і субсидій, прискорена амортизація. Така політика країни викликала інтерес у іноземних інвесторів.

Щодо іноземного інвестування АПК України, то прослідковується низька частка сільськогосподарської доданої вартості у ВВП (12,4% у 2021 році проти 8,4% у 2010 році), прибутковість іноземного капіталу становить 0,51 дол. США. При цьому рівень прибутковості інвестицій зростає швидше, ніж частка промислової доданої вартості, що ще раз підкреслює привабливість та потенціал українського сільського господарства для іноземних донорів капіталу. Збільшення частки сільськогосподарського виробництва у структурі доданої вартості національної економіки також створило сприятливі умови для стратегічного розвитку сільського господарства та сільських територій з точки зору збільшення потенційних інвестиційних потоків та прибутків.

Серед країн лідерів, які у 2022 році залучили найбільше інвестицій в Україну були Кіпр (30,6%) та Нідерланди (20,4%). За останні роки спостерігається тенденція до зростання обсягів інвестицій з Великої Британії та Швейцарії, також зростають обсяги інвестиції з Польщі, Франції та інших

країн. Загалом, європейські країни не залучають значні інвестиційні ресурси в економіку нашої країни, поштовхом для зниження інвестиційної активності європейських інвесторів у 2022 році стало повномасштабне вторгнення та потреба підтримки України.

Виявлені тенденції у сфері інвестиційного забезпечення діяльності суб'єктів аграрного бізнесу свідчать про необхідність розмежування їх складу, походження та доцільності пошуку інвестиційних бізнес-моделей, що сприяють інклюзивному розвитку аграрного сектору та сільських територій.

Проведений аналіз поточного стану іноземного інвестування в АПК та виявлення слабких сторін залучення іноземних інвестицій стали підґрунтям задля виокремлення пріоритетних напрямків удосконалення даного механізму. Ще одним результатом дослідження стало виокремлення найкращих зарубіжних практик сфери залучення інвестицій у АПК та визначення можливостей імплементації даного досвіду.

Результатом проведеного дослідження є моделювання інвестиційних процесів в аграрному виробництві та підтримки ефективності бізнесу. Основою даного моделювання є декомпозиція інвестиційних об'єктів та інвестиційних процесів на блоки, представлення вхідного впливу у вигляді ряду значень, що досягають певного інтервалу, та здійснення їх трансформації відповідно до побудованої послідовності цінностей. Дана методика моделювання забезпечує кількісне визначення єдиного інтегрального коефіцієнта, який використовується для аналізу обсягів інвестицій та визначення перспективних напрямів залучення коштів для розвитку підприємств агропромислового комплексу за підтримки агробізнесу.

Отже, проведене дослідження показало, що іноземні інвестиції є невід'ємним на вагомим елементом у системі розвитку агропромислового комплексу. Відповідно до проведеного аналізу, вважаємо, що перспективним та пріоритетним є подальше практичне дослідження удосконалення механізмів залучення іноземних інвестицій в АПК України враховуючи сучасний стан державотворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агроінвестиції: глобальне бачення, локальні проблеми. Всеукраїнське професійне юридичне видання. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/agroinvesticiyi-globalne-bachennya-lokalni-problemi.html> (дата звернення: 21.09.2023).
2. Батура О.В., Комарова К.В. Іноземні інвестиції в системі становлення ринкової економіки України: монографія. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. 179 с.
3. Венгуренко Т. Г. Розвиток спільного інвестування на ринку капіталів. *Актуальні економічні, фінансові та правові питання в умовах євроінтеграції та глобальної конкуренції : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф.* 2019. С. 102-104.
4. Вороніна В., Нечитайло Ю. Інвестиції: фактори та ризики. *Управління змінами та інновації.* 2022. № 4. С. 5–8.
5. Горна М., Іщук Я., Халілова Т. Умови та фактори формування інвестиційної привабливості країн Східної Європи. *Міжнародна економічна політика.* 2017. № 2. С. 137-155.
6. Гриньова В.М. Інвестування: навч. Посібник. К.: Знання, 2008. 456 с.
7. Гук О., Мохонько Г., Шендерівська Л. Тенденції інвестування в Україні. *Економіка та суспільство*, 2021. № 29. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-35> (дата звернення: 01.09.2023).
8. Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.08.2023).
9. Долінський Л.Б., Рибачок О.С. Кореляційно-регресійний аналіз інвестиційної привабливості АПК. *Економічний аналіз.* 2016. Том 24. № 1. С. 31 – 37.

10. Другов О. О., Орловський О. С. Активізація інвестиційної діяльності в умовах росту в ній участі іноземних інвесторів. *Регіональна економіка*. 2019. № 8 (44). С. 198–204.
11. Дука А. П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування: навч. посіб. Київ: Каравела, 2007. 424 с.
12. Ємець О.І. Інтерпретація поняття «інвестиційна діяльність підприємства» в економічних теоріях різних наукових шкіл. *Інфраструктура ринку*. Випуск 5. 2017. С. 79 – 84.
13. Задоя А. О. Міжнародна інвестиційна позиція у системі показників зовнішньоекономічної діяльності країни. *Академічний огляд*. 2020. № 2. С. 67-74.
14. Збитки від загибелі тварин та пошкодження тваринницьких ферм становлять приблизно 2 млрд гривень: веб-сайт. URL: <http://milkua.info/uk/post/zbitki-vid-zagibeli-tvarin-ta-poskodzenna-tvarinnickih-ferm-stanovlat-priblizno-2-mlrd-griven> (дата звернення: 24.08.2023).
15. Іванова Н. Ю., Данилів А. І. Оцінка інвестиційної привабливості регіону: порівняльний аналіз сучасних методик. *Наукові записки*. Том 56, 2012. С. 16–22.
16. Ігнатюк В.В., Малахова Ю.А., Сукманюк В.М. Сучасні джерела фінансування інвестиційних потреб підприємства. *Приазовський економічний вісник*, 2020, №2 (19). URL: <http://pev.kpu.zp.ua/vypusk-2-19> (дата звернення: 04.09.2023).
17. Касянок К. Г. Залучення іноземних інвестицій в умовах фінансових дисбалансів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 / Касянок Кирило Геннадійович. Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ, 2019. 23 с.
18. Кацан А.М. Інвестування розвитку агропромислових підприємств: дис...канд. екон. наук : 08.00.04 / Кацан Андрій Михайлович. Кам'янець-Подільський, 2019. 281 с.
19. Козак Ю.Г., Якубовський С.О. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності : навч. посіб. К.: ЦУЛ. 2011. 472 с.

20. Коренюк П., Копил О. Концептуальні підходи та методи визначення інвестиційної привабливості національної економіки. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. № 2. С. 56-62.
21. Крамаренко К. М. Формування механізму управління інвестиційною діяльністю підприємства. *Приазовський економічний вісник*, 2020. С. 104-112.
22. Крахмальова Н.А., Ліщук В.В. Інвестиційний клімат і проблеми іноземного інвестування в Україні: монографія. Київ : КНУТД, 2017. 223 с.
23. Ліпич Л. Г., Карлін М. І., Цимбалюк І. О. Інвестиційна привабливість будівництва в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*: Вип. 14. 2016. URL: <http://globalnational.in.ua/issue-14-2016> (дата звернення: 14.09.2023).
24. Лоза С. Інвестування в Україні: основні тенденції, проблеми та перспективи активізації. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, (2022). (2), С. 297–306.
25. Лугова М.С. Інвестиційна діяльність регіону в умовах європейської інтеграції: ретроспективний аналіз та напрями активізації: монографія / Марина Сергіївна Лугова, Ірина Олександрівна Цимбалюк, Наталія Володимирівна Павліха. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 242 с.
26. Майорова Т. В., Діба М. І., Онишко С. В. Активізація інвестиційного процесу в Україні: колективна монографія. Київ: КНЕУ, 2012. 472 с.
27. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 376 с.
28. Мойсеєнко І. П. Інвестування: навчальний посібник. К.: Знання, 2006. 490 с.
29. Набок І.І. Сучасні тенденції на ринку злиття і поглинання в Україні як основний індикатор інвестиційних можливостей. Сучасні аспекти

модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2021. С. 168-172.

30. Огляд непрямих втрат від війни в сільському господарстві України. Другий випуск, 10 листопада 2022. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/11/Losses_report_issue2_ua.pdf (дата звернення: 08.09.2023).

31. Офіційний сайт (Global Food & Agriculture Investment Outlook, 2020 URL: <https://www.fao.org/policy-support/tools-and-publications/resources/details/ru/c/1330453/> (дата звернення: 21.09.2023).

32. Охріменко О.О., Макаренко А. О. Інтегрований розвиток експортного потенціалу АПК України і контексті трансформації зовнішньоекономічних зв'язків. *Ефективна економіка*. 2018. №4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/11.pdf (дата звернення: 01.10.2023).

33. Панчишин С. М. Про політичну економію та аналітичну економіку як галузі економічного знання. *Проблеми економіки*. 2018. № 2. С. 289-295.

34. Партин Г. О., Дідух О. В.. Капітальні інвестиції: сутність, сучасні тенденції та вплив на зростання обсягів ВВП. *Ефективна економіка*, (2021) (3). <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.3.86> (дата звернення: 14.09.2023).

35. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом : монографія. Київ : Лібра, 2002. 472 с.

36. Підхомний О.М. Управління інвестиційними процесами на фінансових ринках: навч. посібник. К : Кондор, 2003. 184 с.

37. Приходько В.П., Єгорова О.О., Казакова Л.Л. Метафізика інвестицій. Інноваційно-інвестиційний розвиток економіки регіонів: посібник. Ужгород : ПП «АУТДОР - ШАРК», 2015. 352 с.

38. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України. Редакція від 17.02.2023. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 08.007.2023).

39. Про інвестиційну діяльність: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). Редакція від 10.10.2022, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення: 06.06.2023).

40. Резнік Н.П. Міжнародна практика інвестування аграрного сектору *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 12 (91). С. 65–67.

41. Ринок добрив 2022: українська хімія витримала удар, адаптувалася до військових умов і розпочала відновлення: веб-сайт. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/880515.html> (дата звернення: 14.08.2023).

42. Різник Д.. Інвестиційна діяльність в Україні після повномасштабного вторгнення в Україну. *Економіка та суспільство*, (2023) (48). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-60> (дата звернення: 07.10.2023).

43. Рогач О. І. Теорія інтерналізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Міжнародні відносини»*. 2005. №31-32. С. 97–100.

44. Россоха В.В. Економічний потенціал землі та проблеми його визначення в ринкових умовах господарювання. *Економіка АПК*. 2009. №3. С. 107 – 109.

45. Руденко В.В. Концептуальні засади здійснення інвестиційної діяльності підприємств. *Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Економічні науки*. 2010. Вип. II (38). С. 239-246.

46. Руденко О.А. Особливості регулювання інвестиційних процесів та дослідження інвестиційного потенціалу в постсоціалістичних країнах. *Економіка і організація управління*, 2020. № 1 (33). С. 85-91.

47. Руцишин Н. М., Талах Ю. В..Орієнтири державної політики відновлення інвестиційної привабливості сфери торгівлі та внутрішнього ринку України. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2023. № 71. С. 21–28.

48. Світові моделі підтримки сільського господарства: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.html> (дата звернення: 11.09.2023).
49. Скопенко Н. Прямі іноземні інвестиції в АПК: переваги, недоліки, ризики. *Науковий вісник. Серія: Фінанси, банки, інвестиції*. 2011. № 2. С. 58–62.
50. Стариченко М. А. Зарубіжний досвід організації інвестування сільського господарства. *Економіка та управління АПК*. 2012. Вип. 9. С. 45–49.
51. Стащук О., Деркач О., Лозовик В. Інвестиційний клімат України та напрями його покращення. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2023. № 1(33), С. 52–60.
52. Стефанович Є. А. Інвестиційні проекти та джерела їх фінансування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 20. С. 8-12.
53. Сутінки агрохолдингів: як війна змінить сільське господарство України: веб-сайт. URL: <https://mind.ua/publications/20245288-sutinki-agroholdingiv-yak-vijna-zminit-silске-gospodarstvo-ukrayini> (дата звернення: 09.08.2023).
54. Тарас Висоцький: Окупанти крадуть в українських аграріїв зернові, олію, овочі та сільгосптехніку. *Міністерство аграрної політики та продовольства України*. URL: <https://minagro.gov.ua/news/visockij-okupanti-kradut-v-ukrayinskih-agrariyiv-zernovi-oliyu-ovochi-ta-silgosptehniku> (дата звернення: 27.08.2023).
55. Тимоць М., Стахів Г. Фінансові аспекти залучення іноземних інвестицій в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, 2023. № 47. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-70> (дата звернення: 30.09.2023).
56. Федоренко В. Г. Інвестознавство: навчальний підручник. Київ: МАУП, 2013. 480 с.

57. Харламова Г.О. Дослідження впливу прямого іноземного інвестування на рівень розвитку людського капіталу приймаючої країни. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 2. С. 172-183.

58. Харчук С. А. Стан інвестиційної діяльності підприємств України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та держава*. 2020. № 1. С. 66–72.

59. Череп А.В., Рурка Г.І. Інвестиційна діяльність в Україні: стан та шляхи її активізації. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво : науково-виробничий журнал*. 2011. № 3. С. 48–52.

60. Чернишов В. В. Напрями розвитку інвестиційної діяльності підприємств. *Modern Economics*, 2021. № 26, С. 167–172.

61. Щербакова А.С. Світовий досвід формування та розвитку інвестиційного потенціалу сільськогосподарських організацій. *Вісник Черкаського університету*. 2013. № 4 (256) С. 100–105.

62. About the Farm Credit System. URL: <https://www.investopedia.com/terms/f/farm-credit-system.asp> (дата звернення: 28.09.2023).

63. Rural Development Programmes 2014-2022. – URL: <https://ec.europa.eu/agriculture/si-tes/agriculture/files/rural-development-2014-2020/country-files/common/> (дата звернення: 10.10.2023).

64. Strategy Europe 2014-2022. URL: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm (дата звернення: 30.08.2023).

65. Zalizko V. D., Dobrowolski R. H., Myskin Y. I., Sokolova O. M. & Diachenko S. A. (2023). Defindlandization and the new economic policy of Ukraine in the post-war period. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, (2),184–189.

66. Романчук З.З. Фінансове регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Львів. 2016. 226 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 – Дослідження сутності «іноземних інвестицій» різними науковцями

Підхід	Автор	Визначення
3 позицій основ економічної теорії (як економічна категорія)	Гаврилюк О. В.	Іноземні інвестиції належать до об'єктивних економічних категорій, що відображають поглиблення інтернаціоналізації господарського життя. В основі іноземного інвестування перебуває сукупність відносин між економічними суб'єктами, розташованих по обидва боки кордону, з приводу реалізації економічних інтересів, які пов'язують їх та окремі національні господарства.
	Корецький М. Х.	Іноземні інвестиції, впливаючи на рівень інвестиційної активності в країні, сприяють посиленню економічного зростання і, як наслідок, підвищенню добробуту суспільства.
	Маглаперідзе А.	Іноземні інвестиції – це економічна категорія розширеного відтворення, яка є основним інструментом формування мікро- та макроекономічних пропорцій і визначає темпи економічного росту.
	Еталонне визначення ОЕСР для іноземних інвестицій	Іноземні інвестиції – категорія міжнародних інвестицій, здійснених резидентом в одній країні з метою реалізації своєї довготривалої зацікавленості підприємстві, що є резидентом країни, відмінної від країни місцезнаходження інвестора.
3 позицій вкладення капіталу	Ванькович Л.Я., Ковальчук С.І.	Довгострокове вкладення капіталу, яке не суперечить чинному законодавству, в різні галузі і сфери економіки, інфраструктуру, соціальні програми, охорону середовища, як всередині країни, так і за кордоном, з метою розвитку виробництва, соціальної сфери, підприємництва, отримання доходу.
	Герзанич В.	Іноземні інвестиції - вкладення капіталу з метою придбання довгострокового економічного інтересу в країні-реципієнті капіталу, яке забезпечує контроль прямого іноземного інвестора над об'єктом розміщення капіталу.
	Тесля С.	Іноземні інвестиції - це матеріальні і нематеріальні капітали, які вкладають держава, компанія чи підприємець в інші підприємства за кордоном для отримання підприємницького прибутку.
	Череп А.В.	Іноземні інвестиції характеризують вкладення капіталу нерезидентами (юридичними або фізичними особами) в об'єкти (інструменти) інвестування даної країни.
	Свідер О.П.	Іноземні інвестиції – це один із основних стратегічних бізнес-інструментів інвестиційної діяльності іноземного інвестора, використання якого набуває різноманітних форм довгострокового вкладення капіталу.
	Бланк І. А.	Іноземні інвестиції – це видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, а також не пов'язані з цим зміни оборотного капіталу, оскільки зміни в товарно-матеріальних запасах здебільшого залежать від руху видатків на основний капітал.
3 позицій ціннісного підходу	Кібенко О.Р.	Іноземні інвестиції – це цінності, що мають ринкову вартість, вкладені іноземним інвестором на території України у передбачених законом формах на тривалий термін з метою отримання прибутку (доходу) від їх використання у господарській діяльності, здійснюваній самим іноземним інвестором або іншими суб'єктами інвестиційної діяльності, а також права іноземного інвестора, що впливають з такого вкладення.
	Сазонець І.Л., Федорова В.А.	Іноземні інвестиції – це всі види цінностей, які вносяться іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності на території даної держави.
	Говорушко Т.А., Обушна Н.І.	Іноземні інвестиції – це сукупність грошових, майнових, інтелектуальних та інших цінностей, які вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності на територію України з метою отримання при цьому вигоди – прибутку або/та досягнення економічного, соціального, інноваційного та екологічного ефектів.

Таблиця Б.1 – Теорії прямих іноземних інвестицій

Теорії / Парадигми	Автори	Роки	Проблематика	Причини здійснення ПІІ
Ринкової недосконалості / Ринкової влади / Монополістичних переваг	С. Хаймер Ч. Кіндлбергер	1960 1969	Стратегічна поведінка підприємств та структура ринку. Пояснення рішення підприємства інвестувати за кордон як стратегія капіталізувати свої специфічні переваги над конкурентами в іноземній країні	Недосконалість ринку. Використання та збереження специфічних або монополістичних переваг підприємства, а також небажання їх передачі шляхом ліцензування у зв'язку з потенційною небезпекою втрати цих переваг
Парадигма циклу міжнародного виробництва товару	Р. Вернон	1966	Взаємозв'язок ПІІ і зовнішньої торгівлі; канали впливу життєвого циклу товарів і технологій на розвиток міжнародного бізнесу	Еволюція товару і його технологій виробництва. Збільшення тривалості життєвого циклу товару задля нарощення обсягів збуту
Теорія трансакційних витрат / Теорія інтерналізації	Р. Коуз Р. Кейвс П. Бакклі М. Кассон	1937 1971 1976 1985	Взаємозв'язок ПІІ підприємства та його організаційної структури з метою створення внутрішнього ринку для зменшення витрат усередині підприємства	Зменшення трансакційних витрат. Розвиток та повне використання специфічних переваг підприємства у формі вертикальної інтеграції, що зумовлює нові операції та види діяльності, які раніше проводилися ринком посередників, а відтепер – під керівництвом підприємства
Макроекономічна теорія ПІІ	К. Коджіма Т. Озава	1970– 80-ті	Аналізування потоків ПІІ на основі порівняльних переваг; вплив торговельно-орієнтованих і антиторговельно-орієнтованих інвестицій на добробут країн, між якими фіксуються потоки капіталу	Порівняльні переваги країни, доповнення яких є основним принципом позитивного впливу ПІІ
Еклектична парадигма	Дж. Даннінг		Аналізування специфічних активів підприємства в процесі здійснення ПІІ	Використання та посилення переваг власності, переваг місцезнаходження та переваг інтерналізації
Концепція «знання – капітал»	Дж. Маркузен, В. Ізіер, Е. Гелпмен	1980– 90-ті	Аналізування переваг власності, розміщення та інтерналізації з погляду «знань» як капіталу, що є основою діяльності підприємства, що здійснює ПІІ	Висока мобільність послуг, можливість поширення яких спричинена володінням особливого виду капіталу – «знаннями»

ДОДАТОК В

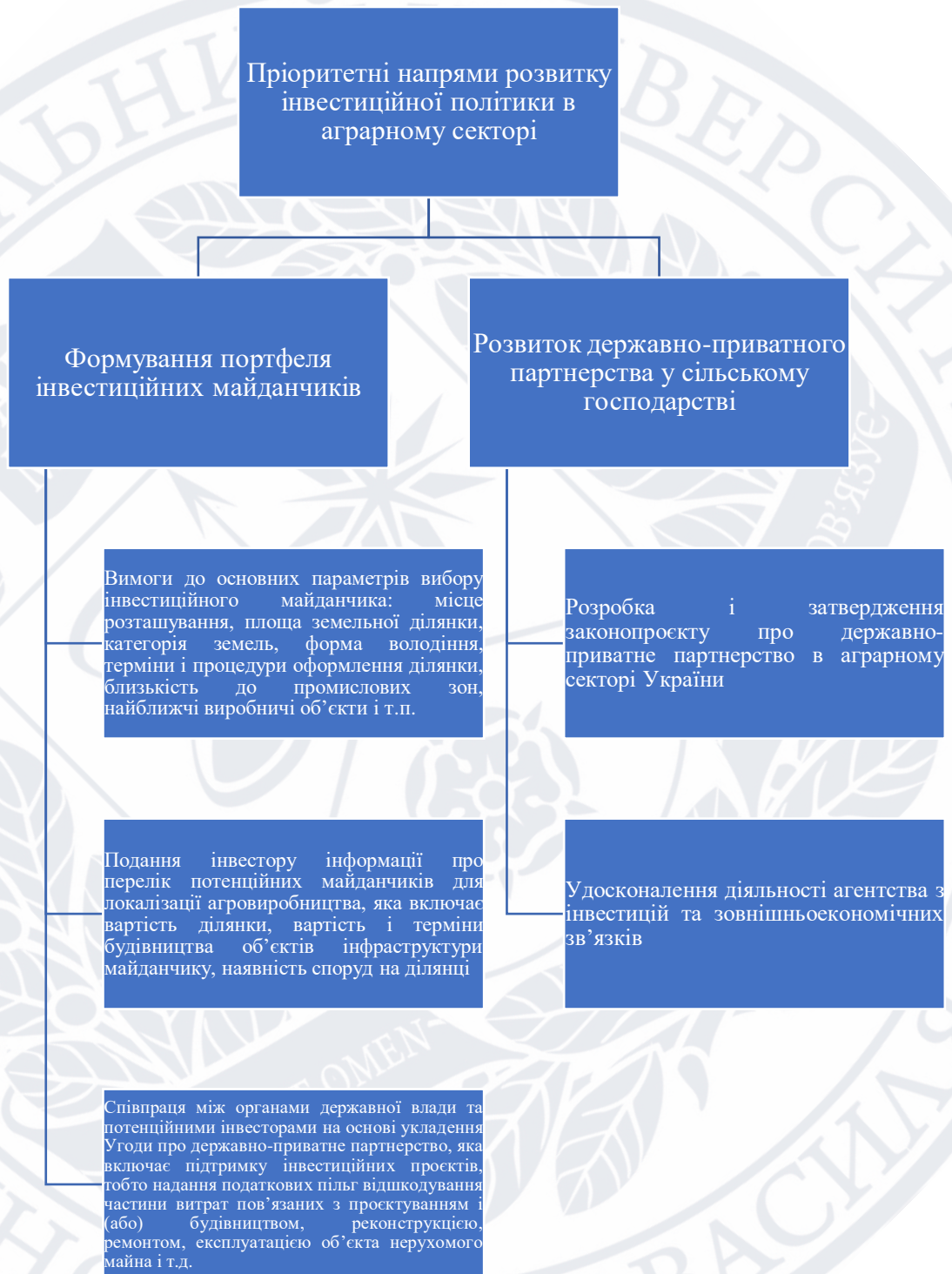

Рисунок В.1 – Пріоритетні напрями в залученні інвестиційних ресурсів в аграрне виробництво

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1 – Система факторів і показників для оцінки інвестиційної привабливості підприємств агропромислового бізнесу

Чинник	Система показників	
	Позитивні	Негативні
Фінансовий	Обсяги кредитів на одне сільськогосподарське підприємство; відношення надходжень від інвестиційної діяльності до відповідних витрат; темп зростання інвестицій в сільське господарство в порівнянні з темпами зростання в цілому по країні і ін.	Розмір фінансових втрат в результаті впливу несприятливих факторів розміщення інвестицій; обсяг невикористаних відсотків по кредиту.
Виробничий	Темпи зміни обсягу сільськогосподарського виробництва та експорту продукції в далеке і близьке зарубіжжя; коефіцієнт оновлення активної частини основних засобів; коефіцієнт забезпеченості матеріальними ресурсами, період оборотності та ін.	Коефіцієнт зносу основних засобів.
Природно-кліматичний	Розміри площі сільськогосподарських угідь в масштабах країни; середньорічна кількість опадів.	Число днів морозостійкого періоду; рівень забруднення навколишнього середовища.
Економічний	Відношення суми амортизаційних відрахувань і прибутку підприємств до чисельності населення; частка числа прибуткових до загальної кількості підприємств.	Індекс інфляції.
Інноваційний	Питома вага персоналу, зайнятого дослідженнями і розробками в загальній чисельності економічно активного населення; частка витрат на наукові дослідження і розробки в валовому виробництві.	Розмір фінансових втрат для організацій в результаті впливу несприятливих факторів в країні розміщення інвестицій
Інституційний	Бальна оцінка інституційного потенціалу, число підприємств, які підтримуються місцевими органами влади до загальної кількості сільськогосподарських підприємств.	Експертна бальна оцінка на основі порівняльного аналізу регіональних законодавчих ризиків з питань інвестиційної діяльності.
Соціальний	Частка сільського населення з доходами нижче рівня прожиткового мінімуму в загальній чисельності населення.	Рівень безробіття; рівень конфліктності трудових відносин; питома вага некваліфікованих кадрів в загальній чисельності.